

„მოგზაური“ წელი-
წალში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლაზ. ქ. № 44.

მოგზაური

რედაქცია ღია ყო-
ველ დღე: დილის
10 საათ, შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

სოციალ-დემოკრატიული ჟურნალი

№ 28.

კვირა, 31 ივლისი 1905 წლისა.

№ 28.

რედაქციისაგან: ვისაც სვედრი ფული ან შემოუ-
ტანია, შეძლები ნომრიდან რედაქცია გახეთის გზა-
ნაწ შეუწავაღს.

შინაარსი: სახალხო სკოლა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონ-
დენტები.—რუსეთის ქრანიკა.—ბურჟუა და პროლეტარია.—ფელეტონ-
ის მაგიერი, ეშმაკისა.—ორიოდე სიტყვა კაპიტალის კონცენტრაციისზე,
ლ. ახმეტელაშვილისა.—ეჭიმი კოდრაძე ჩიპურტანიძე №-ისა. სათავად-
ანხანაურო სკოლის რეორგანიზაციის გამო, ს. კანდელაკისა.—დედაცატი
და მისი ეკონომიური მდგომარეობა ცეცქინასი.—წერილები რედაქციის
მიმართ.

სახალხო სკოლა.

გვინებ არაფის შეურაცხყოფას არ მივაყენებთ იმიით, რომ
ესთქვათ, ჩვენი სოფლის მასწავლებელთა უმრავლესობა ვერ
ამართლებდა და ვერც დღეს ამართლებს თავის მალალ დანი-
შნულებას. თითონ სიტყვა „სოფლის ანუ სახალხო“ მასწავ-
ლებელი გვიჩვენებს, რომ გარეშე გლეხის პატარა ბიჭებისა მათი
გავლენა და მოქმედება თითონ ხალხსაც უნდა გაკრძალებდნენ
მინც. აი ამ მხრით, მასწავლებელთა უმრავლესობა სწო-
რეთ ისეთა ჩინოვნიკი იყო, როგორც სხვა რომელიმე სა-
ხელმწიფო დაწესებულების მოხელე და თავის უმთავრეს დანი-
შნულებათ თვლიდა—ბავშვების თუთიყუშური მომზადებით
რევიზიორი ინსპექტორის გული მოეგო. ასე იყო თითქმის გა-
სული სამოსწავლო წლის დაწყებამდე დასჯე არის დღესაც, იქ,
სადაც ხალხის მოძრაობამ მათაც არ გამოაფხეკია ყური.

გასული 1904 წლის მეორე ნახევარში, როცა გლეხთა
მოძრაობამ ფრთა გაშალა და აშკარა ხასიათი მიიღო, მასწავ-
ლებელთა შორისაც რაღაც ფაცი-ფუცი დაიწყო, თუმცა
აშკარათ არსად არ გამოჩენილა მათი პროტესტი.

მდგომარე წლის დაღმეგში გლეხთა მოძრაობა იმ-
დენათ გაძლიერდა, რომ სოფლებში „ნორმალური“ ცხოვრება
შეუძლებელი გახდა. მამების საიდუმლო ყრილობები, სჯა-
ბაბსი და მოთხოვნილებები არც პატარა მოსწავლეებს გამოე-
პარათ. ზოგიერთ სოფლებში ამათაც თავისებური პროტესტი
გამოაცხადეს და სკოლაში სიარულზე ხელი აიღეს. ბავშვების
ასეთი საქციელი არ იყო სრულიად უმიზეზო. მათ ხშირათ
გაეგონათ, რომ ახლანდელ სკოლაში ბავშვის გონებას აბნე-
ლებენ, ისეთ რამებს ასწავლიან, რაც ცხოვრებაში არ გა-
მოადგება, რაც აღამიანს აღამიანურ სხებს უკარგავს და მო-
ნათ ქმნის.

ამგვართ, გაძლიერებულმა გლეხთა მოძრაობამ დაარღვია
სოფლისა და მასთან ერთათ სკოლის „ნორმალური“ ცხოვრება.
და გამოიწვია მოსწავლეთა უკმაყოფილება—აქედან ერთი
ნაბიჯი და ღრჩა მასწავლებელთა. მოძრაობამდე, და მართლაც

მართში თუ აპრილში ქუთაისის დირექციის სახალხო მასწავლებ-
ლებმა „გაფიცვა“ გამოაცხადეს და სამსახურის ასრულებაზე ვარი
თქვეს. როგორც ხედავთ, კითხვა სახალხო სკოლების შესახებ არ
არის რაიმე გარეშე მიზეზებით გამოწვეული, არამედ მჭიდროთაა
და კავშირებული დღევანდელ პოლიტიკურ მოძრაობასთან. ხალხი
თხოულობს ცხოვრების განახლებას, თხოულობს თავის უფლე-
ბების აღდგენას და ადრე თუ გვიან უთუოდ მიადრწევს მიზანს.

მაშასადამე სასკოლო კითხვა არ შეიძლება გამოითიშოს ამ
საერთო მოთხოვნილებიდან და კერძოდ დაისვას. როგორც ამას
ზოგიერთა მეტჩიარა პედაგოგები შევებან. არ შეიძლება იმი-
ტომ, რომ დღეს ხალხი ახალი ცხოვრებისათვის იბადება მთე-
ლი თავისი არსებოთ, სალი და სრულთ.

ღიბ, ყოვლად შეუძლებელია სკოლა, ან სხვა რაიმე დარ-
გი ცხოვრებისა, გამოიყოს და დამაყოფილდეს ცალკე, როცა
ძალა მოწინააღმდეგე ისევ ძალათ რჩება. ამიტომ სწორეთ
უბრალო წყლის ნაყვით უნდა ჩაითვლოს ის ვითომდა ცვ-
ლილების შეტანა სახალხო სკოლის პროგრამაში, რომელიც
ამ საქმისათვის მოწვეულმა მასწავლებელთა კომისიამ გამოა-
ქვეყნა. ხსენებული პროგრამით შეიძლება მთავრობამ ნაციონ-
ნალისტთა ჯგუფი მოიმადლიეროს, რადგანაც ამ ვეპატონე-
ბის აზრით სასოფლო სკოლების რაციონალურათ მოწყობისა-
თვის მხოლოთ დედა-ენის შემოღებაა საჭირო. ის ხალხი კა,
რომელიც იბრძვის ცხოვრების გაუჯგობესობისათვის და
რომელმაც წამოაყენა აღნიშნული კითხვა, ასეთი სა-
კენკით არ მოტყუილდება. ქართული ენის შემოღება, სრუ-
ლიადაც არ ნაშნავს სახალხო სკოლის განახლებას და გან-
თავისუფლებას. მიუხედავათ ჩვენი „ეროვნული ემწავილების“,
მეჯლისისა, სკოლის თავისუფლებამდე ჯერ შორს არის. ახალი
და თავისუფალი სკოლა შეიძლება მხოლოთ ახალს წყობილე-
ბაში და უსუსურობა იქნებოდან იმაზე ფიქრი, რომ თავისუ-
ფელ სკოლას ჩვენ ვინმე გვიწყალობებსო.

ჩვენ არ ვიცით, როგორ შეხვდებიან ამ „ახალ“ პრო-
გრამას ჩვენი სახალხო მასწავლებლები, მაგრამ საჭირო კია
საქმეს ჩაუყვირდებოდნენ. თავისთავათ პროგრამაში ახალი ირა-
ფერია ისევ ძველებურათ ჩვენებურათ ნახევარი დრო საღმრთო
სჯულს გადაუღვეს.

რატომ, არ ვიცით და საჭიროთ დაუნახავს მთავრობას
სახალხო ცოდნა ორი თუ სამის წლის კურსში მოამწყვდილოს.
„ახალს სჭირია ანგარიში და საღმრთო სჯულით“, ამბობენ
„ახალი“ პროგრამის ავტორები. ცხადია აქ პოლიტიკურ
მოსაზრებით უხელმძღვანელიათ ბნ პედაგოგებს.

რაც შეეხება სხვა „მეორე“ ხარ-სხოვან საგნებს, რა-
გორიც არის მაგალითათ ბუნების-მეტყუილება ხალხისათვის
საჭიროთ არ უცენიათ პედაგოგებს. არც ისტორია, (რასკ-
ვირველია სამოქალაქო, თორემ საღმრთო ისტორიას განსა-

კუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული) და არც გეოგრაფია ყოფილა ხალხისათვის საჭირო.

ამგვართ განახლებული სკოლა იმას ნიშნავს, რომ ძველი, გონების დამბნელებელი პროგრამა უნდა გაიარონ სამშობლო ენაზე. კარგია შენმა მზემ. ახლა ამას დაუმატეთ ძველებური წყობილება სკოლებში; ღირებულების ან ინსტრუქტორის რევიზია; ათას გვარი სულისა და გონების შემუშავება ინსტრუქცია—მიწერილობანი; ადმინისტრაციის თვალყურის ღვევა და თავისუფალი სკოლის სურათი მხათ იქნება.

ასეა სკოლაში ნორმალურათ სწავლის მიმდინარეობაზე ლაპარაკი არ შეიძლება, რადგან როგორც თითონ სკოლა, ისე გარეშე ცხოვრებაც მოკლებულია ნორმალურ მდგომარეობას.

როგორც გავიგეთ, ქუთაისის ღირებულების მასწავლებლებს თავისი პროგრამის შედგენა განუზრახავთ. ენახათ რას გვეტყვის აღნიშნული კომისიის მოქმედება, მაგრამ ჩვენი ჩვენის მხრით დავსჯით, რომ პირველი მუხლი მათი პროგრამისა უნდა შეიცავდეს ღონიძობებს თავისუფალი სკოლის მოსაპოვებლათ.

X.

სხვა და სხვა ამბები.

კეთილ-შობილ „მილიციონერთა“ მოქმედებამ შესამჩნევათ იმატა. 24 ივლისს გორის სადგურზე სრულიათ უმოზეხოთ გვერდები ჩამატვირთეს დიმიტრა დიასამიძეს. მოქმედი პირნი: დავით მუსხელიშვილი, ლენტო დიდებულები და ციციშვილი.

სოფელ ვეძინში (გორის მაზრა) ვილაცამ მოკლა მემამულე შიოყვი. ამბობენ, შიოყვისა და ადგილობრივ გლეხთა შორის გამწვავებული დამოკიდებულება იყო და ვეძინში ვგზეკუციის ჩამოყენებაც შიოყვის თხოვნით მოხდაო.

ამბობენ, ვითომც ქუთაისის ახალ გუბერნატორს ბ. სტაროსელსკის, განზრახვა აქვს დააკანონოს ხალხის მიერ არჩეული ასის და ათის თავებო.

23 ივლისს ნაძალადევი მოკლეს მოიჯარადრე ღურგალი ზიბროვი. განსვენებული პატრიოტიული პარტიის საუკეთესო წევრათ ითვლებოდა.

ქუთაისის ვიცე-გუბერნატორათ, როგორც ამბობენ, ალექსანდრე ყიფშიძე დაუნიშნავთ.

ქალაქ ნოვოროსისკში 19 ივლისს დიდი არეულობა მოხდა; რკინის გზის სადგური და პურის ბედლები გადაწვეს. ხალხის დასამშვიდებლათ მოწვეულმა ყაზახ რუსებმა, ჩვეულებისამებრ იარღი ინმარეს და მრავალი ხალხი დაჭრეს და დახოცეს. ამ საზარელმა ამბავმა ხალხი ძლიერ აღელვო. ქალაქის საბჭომ კერძო თათბირი მოახდინა და შემდეგი რეზოლიუცია გამოიტანა: 1) პროტესტი გამოეცხადოს იმის გამო, რომ უწყობის მოხდენის დროს სამხედრო ძალის მიმართეს და გაფიცულთ შეუბრალდებლათ მოექცენ, რაცა ეუწყოს კავკასიის ნამესტნიკსა და შინაგან საქმეთა მინისტრს, ყველა იმ ცნობებთან ერთათ, რასაც ქალაქის თვითმართებლობა

შეკრებს ამ სამწუხარო ამბის შესახებ; 2) იშუამდგომლონ, ვითანაც ჯერ არს, რომ ჩვენების ჩამორთმევასა და წინასწარ გამოძიებაში ნოვოროსისკის ქალაქის საბჭოს ხუთმა წარმომადგენელმაც მიიღოს მონაწილეობა, და ამასთანავე ითხოვონ, რომ გამოძიებისა და სასამართლოს საქმის წარმოება დაწვრილებით დაიბეჭდოს გაზეთში,—და გამოქვეყნებულ იქნას სახელი და გვარები, როგორც დაშვებულთა, ისე ყველა იმათიც, ვინც ამ სამწუხარო შემთხვევაში მონაწილეობა მიიღო. ხოლო თუ ამას არ შეიწყნარებენ, შეკრებილ იქნეს ცნობები და უცენზურათ დაიბეჭდოს; 3) მიენდოს ქალაქის გამგეობას, რითაც შეუძლიან, დაუყონებლივ დახმარება აღმოუჩინოს დაშვებულთა ოჯახობას; 4) გამოეცხადოს ზიზლი და გულის წყრომა კაზაკებს მათის ველურ სიასატყვისათვის; 5) იშუამდგომლონ გუბერნატორთან, რომ ნოვოროსისკიდან გაძევებულ იქნენ კაზაკები, ვინიდან პრაქტიკამ დაგვიანხვა, რომ ყოველ-გვარი უწყობა მხოლოდ მაშინ იჩენს თავს, როცა ქალაქში კაზაკები არიან; 6) იშუამდგომლონ დევეშით მინისტრთა საბჭოს წინაშე, რომ დაუყონებლივ მოწვეულ იქნენ ხალხის წარმომადგენელი; 7) გამოეცხადოს კავკასის რკინის გზის გამგეობას, რომ ის მუსუებს ძლიერ მცირე ხელ-ფასს აძლევს, რითაც მუსუებს არსებობა არ შეუძლიათ, და 8) ეთხოვოს გუბერნატორს, აუკრძალოს პატრულებს ქალაქში სიმღერებთ სიარული, რათა ამით მცხოვრებთა ადამიანური გრძობა არ ააშფოთონ. ქალაქის საბჭომ აირჩია 5 წარმომადგენელი, რომელთაც, მთავრობის მოხელეებთან ერთათ, მონაწილეობა უნდა მიიღონ წინასწარ გამოძიებაში, რომ დაამტკიცონ ან უარყონ ის ცნობები, რომ კაზაკებმა გაქცეულ ბობოს დაუწყეს თოფის სროლა.

კავკასიის ნამესტნიკის ბრძანებით ქალაქ ნოვოროსისკში გაძლიერებული დაცვის წესები გამოცხადდა. ამასთანავე ორასი ყაზახ-რუსი გაიგზავნა.

გორის მაზრაში გლეხთა დასამშვიდებლათ როგორც მკითხველებს მოეხსენებათ, გაგზავნეს გენერალ-ადიუტანტი ივანე გივის ძემილახვარი, რომელიც ამასთანავე ერთი უდიდესი მემამულეთაგანია გორის მაზრაში. როგორც სამხედრო კაცმა, ხსენებულმა გენერალმაც სიძველით მოიხურვა გლეხთა დამშვიდება და ამიტომ მისი დაბრუნების შემდეგ მოქრაობა არა თუ მიწყნარდა, როგორც მთავრობა მოელოდა, არამედ უფრო გაძლიერდა და გამწვავდა. საქმის ამგვარ მიმდინარეობას ხელი შეუწყო სხვათა შორის იმ გარემოებამ, რომ ახლა მკისა და მოსავლის გარეგნობის დროა. გლეხები თავის მოთხოვნებებს მედგრათ იცავენ და ბატონებს მათეთლის მეტს აღარ აძლევენ, რაზედაც უკანასკნელი წყრებიან. გარდა ამისა თვად-აზნაურთა და გლეხთა შორის მტრობას ხელი შეუწყო აზნაურთა „მილიციონერების“ აღვირ წახსნილმა მოქმედებამ; ამბობენ, აზნაურთა „შავი“ დრუჟინის საწინააღმდეგოთ გლეხებმა „წითელი“ დრუჟინა დაარსეს და მალე აღაგმავენ მოხეტიალე უსაქმურთა თავგასულობასაო. ზემო აღნიშნულ მიზეზთა გამო, მთავარ მართებლის ბრძანებით გორისა და ღუშეთის მაზრები გამოუცალკევებიათ თბილისის გუბერნატორის განკარგულებიდან და სამოქალაქო მართვა გამგეობის მხრივ გენერალ ამილახვრისათვის გადაუციათ. თ-დ ამილახვრის განკარგულებაში იქნება, აგრეთვე ის სამხედრო ძალაც, რომელიც ამ ჟამათ აღნიშნულ მაზრებში იმყოფება.

საგუბერნიო გამგეობათა კომიტეტს განკარგულება მოუხდენია პატიმართა სასმელ-საჭმელის გაუმჯობესობის შესახებ.

ქ. ღუშეთის სატუსალოდან რამდენიმე ტყვე გაპარულა. მთავრობა გაქცეულებს ეძებს.

26 ივლისს პალატაში უნდა გარჩეულიყო საქმე იმ პირთა, რომელთაც ბათუმში პატრიოტულ მანიფესტაციის დაშლა ბრალდებულათ, მაგრამ საქმე არ შედგა მოწმეების და თელეთის მამასახლისის დაუსწრებლობის გამო.

დაბმან-ოფლის ამბები

სოფ. გლდანი. ზემო აგლასისა და გლდანის მებაღეები დიდ გასჭირვებაში ვიყავით და ვართ აქაურ შემამულეთაგან. მებაღეების დიდი უმრავლესობა ბაღს აჯარით იღებს მამულის ჰატრანებისაგან. საიჯარო ფულის სანაცვლო რაღაცა 600 მანეთიდან 800 მანეთამდე ადის, და სხვა გადასახადებთან ერთად შიძიმე ხარჯთ აწვეს აქაურ მებაღეებს.

მისათვის ჩვენ შევიკრიბეთ და დაუდგინეთ შემდეგი:

1. მისამოს საიჯარო ფული.
2. აჯარის ნაცვლათ ბაღი სანახევროთ მოგვეტეს. უოველგამართი ხარჯი: მოჯამაჯარე, ზური, სსხედრები, კაზაქი და სხვა რა ნივთიც ბაღს სჭირთა სანახევრო იყოს.
3. ბაღს უნდა ქონდეს: კარგი ბინა, ბოჭკები, ქვევრები და სსუქი. ამ ხარჯებში მებაღეებს წილი არ უნდა ჰქონდეს.
4. მისამოს შემამულეთის მისართმევი ღვინის თავი და ნობათი.
5. ახალ ნაშენ მამულში მებაღეს ნახევარზე მეტი მიეცეს ამქართა შეფასებით.
6. თუ რამე გარეშე მიხეცებით ბაღმა აზარადოს, (სუტევით) შემამულემ უზღოს მებაღეს ზარალი, მებაღეთა ამქრის შეფასების თანხმით.
7. ბაღის მისამოს და აზრადის ხარჯი უოველივე სანახევროთ იყოს.
8. თავისი წილი ჭირნახული შემამულემ თავისივე ხარჯით წაიღოს და როგორც უნდა ისე მოუაროს.
9. მისამოს შემამულეებისა და შთაი მოკეთებების ბაღებში სანახევროთ ჩამოსახლება, რადგანც მათგან ბაღებს დიდი ზარალი მოსდით.
10. შემამულეს უფლება არა ჰქონდეს მებაღე უმიხეცოთ დათხოვოს, ხოლო მიხეცა უნდა განიხილოს ამქრმა.
11. თავისი განზრახვა (დათხოვნის შესახებ) შემამულემ ერთი თვით ადრე უნდა შეატყობინოს მებაღეს და აგრეთვე თუ მებაღე წასულას აპირებს, ერთი თვით ადრე აცნობოს მამულის ჰატრანს.
12. თუ შემამულეები ამ პირობაზე არ დაგეთანხმდებიან, მათი ჯამაჯარი ახლიან მებაღეებს.
13. უფროს მებაღეს მიეცეს თვეში 60 მანეთი, უმცროსს 45 მანეთი.
14. ზემო აღნიშნულ მოთხოვნებზე შემამულეებმა 25 აგვისტომდე უნდა მოკვებენ გადაწყვეტილი ზასუხი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ მომავალი წლისათვის მუშაობაზე ხელს ვიდებთ.
15. ჩვენ მიერ დასახელებული პირობებით მუშაობას დაიწყებთ ამ წლის პირველი გიორგობისთვიდან. თუ მამულის ჰატრანები თანხმად არ განდებიან, ჩაიბარონ თავიანთი მამულეები და შეისიოდონ ჩვენ კუთვნილი ნივთები.

ხელს აწერს 135 კაცი.

ქიზიყი. 12 ივლისი წმინდა ნინოს მონასტერში მოვიდა გლეხთა დასამუშავებლათ კანოზიკალი გენერალი ჭავჭავაძე. ხელში ძლიერ ცოტა დახვდა. წირვის შემდეგ გენერალმა წაკითხა ნამესტიანის წინადადება. შეპირდა ხარჯის მოწეს-რეგებას: თქვენც ისე გმყო-

ვადლებით გადახდით, როგორც რუსეთის შიდა გუბერნიებში იხდიანო, უთხრა ხელს თავადმა. თქვენ თუმცა გადასახადი დიდი გაქვთ, მარა ადგილ-მამულესაც ბლომითა ფლობთო. ქიზიყელები ბედნიერი ხელის ხართო.

ამ დავებამ ხელში ძლიერ გაავერფა, რადგანც ახლანდელი მოძრაობა, უმთავრესით ადგილის სივარდით, უხომო გადასახადებით და სხვა ამკვარებით არის გამოწვეული. ადგილებული ხელის დასამუშავებლათ გენერალმა გენერალი გლეხების შევიწროებული მდგომარეობა მოიუყნა. ერთი ძროხის მეტი არა უავთ და ისიც სხვის ადგილში უბათოა“ ამასე გლეხებმა უპასუხეს, მარა გენერალმა დაპირება შეაწყვეტა.

ბოლოს თავადმა გაასრინა შეკრებილ გლეხ-კაცობას, რომ ამ ცოტა ხანში ჩვენს მხარეში ერთბაშად შემოიღებენ და მათი თქვენს გასაჭირსაც ბოლო მოეღებო. უმყოფელი ხელის დასამუშავებლათ, რომ მას ჰატრანი არა უავთ გარეშე თავისი თავისა.

14 ივლისს ბოღბის სვეტი ჰანაშვილი გადახადეს ალექსანდრე წულუკიძის მოსახსენებლათ. წარმოთქვა რამდენიმე სიტყვა. ჰანაშვილს მრავალი ხელის დაესწრო.

დროებითი ქიზიყელი

აჭარა. დიდი ხანი არის მის-შემდეგ, რაც გურიაში ხმა დაუარეს: აჭარლები გურიაში გედმოსსულვლათ და თავდასასხმელათ ემზადებიანო. ამბობენ, აჭარელი ჭაბაღ ბეგი ხამიშაშვილი სულმძღვანელობს ამ საქმესო. ხმა რასაკვირველია ხმათ დარჩა და გურიაში არც არავინ მოელოდა ასეთ საქციელს აჭარლების მხრივ, რადგანც მათ შორის ნამდვილი მეზობლურ-მეგობრული განწყობილება დიდი ხანია რაც არსებობს.

ახლა, როგორც შევიტყუეთ, გლეხთა მოძრაობას აჭარმაძე უჩინია თავი, რაც რასაკვირველია ერთი ორთა განამტკიცებს გურულ-აჭარელთა კავშირს. მთავანურის საბაღახოზე (აჭარ-გურიის მიტეში აიყოფება) შეკრებილან აჭარლები და საბაღახოს ჰატრანისათვის მოთხოვნები წარუდგინათ. ადგილის ჰატრანები სრულადი დაუყოფილებლათ აჭარლებს მოთხოვნილება. სხელდობრ: თითო სულს ძროხასა თუ ხარში საბაღახოს ფასს დღემდე აბაზს იხდიდენ. ახლა კი აბაზი ორ შურზე ჩამოუყვანათ. ხბოები და წკრალი საქონელი სულ უფასოთ, წინათ კი თითო შურს ახდევინებდენ სულზე. აგრეთვე სრულადი მოუხდათ თითო მახეთი ქონის ფული. კრებს კარგა ბლამა ხელის დასწრება და უველანი ადფრთვანებული წასულან თავ-თავის ბინასე.

ამის შემდეგ ასეთივე კრება მომხდარა ხინოს მთასე. ამ კრებას ჭვანელი გლეხებიც დასწრება. აქაც აჭარლებმა საბაღახოს შესახებ მოთხოვნილებანი წარმოადგინეს და კიდევაც დაკმაყოფილებულ იქნენ. ძროხის საბაღახოს ფასი სამი შურიდან ერთ შურამდე ჩამოიყვანეს. თხისა და ცხვარის კი შურიდან სამ კახე-იკამდე. ეს საბაღახო მთა სოცოკადთ არ არის საქები და ამიტომაც ასე მცირე ფასი იყო.

რამდენიმე კრება მოხდა აგრეთვე ბახმაროს ელებზე. როგორც შათხველებს მოეხსენებთ, ბახმარო სანახევრო ადგილია გურიაში და იქვე აჯარაის მახლობლათ არის რამდენიმე სანახევრო სოფელი აჭარლებისა. მოლაპარაკე პირები ხელხმა უველან ალტრეებით მიიღო. ჰატრან ბავშვებიც სულ ამის გამოხდენ: გურ-მარჯოს თავისუფლებას და ერთობასო.

ბახმაროს ელები კარგ საბაღახოებთ ითვლება. ძროხას და სარზე ექვსი შური გადასახადი იყო, რაიც სამ შურზე ჩამოიყვანეს. ცხენში ორ აბაზს იხდიდენ და ახლა კი მოლოდინ აბაზს: აგრეთვე დაუკლეს წვრილ-ფეხი საქონლის გადასახადსაც.

დასასრულ აჭარლებმა გამოისთქვეს სურვილი გურულეთთან ერთად საერთო კრების მოხდენისა. ეს მათი კანონიერი სურვილი სისრულეში მოიყვანეს მთავანურის (ახუ ვომის) საბაღახოზე: აქ თავი

მოაქარა მრავალმა გურულ-სკარელმა და ერთმანეთს ფიცი მისცეს ჭირსა და ღვინოში მეგობრობასზე.

ეს ამავე მოკლე მოქალაქეებს და ერთობის ახრდილი ძილს უფროსობის ზოგიერთ ვაჟ-ბატონებს.

ერთ ჯაჟურ ბეჭს, სახელდობრ ჯამალ ბეგ ხიმშიაშვილს მოეწვია თავისთან რამდენიმე კაცი და გამოეცხადებოდა: შვიდ-შვიდი მანეთი მოიტანეთ და თოფებს დავირაკებთო. ამასთანვე სულწარმადის ჩამორთმევა მოინდობდა თოფის მიღებაში. (სხენებულა ჯამალი სტრანგების უფროსია) თოფებს იმიტომ გვირაკებთ, რომ შევეუთადლოთ ოთხსა და სომეხს მისულს და ისინი გურულეთთან ერთად თავზე დატევენ და ამოხლეტას გეპიარებენო. გლეხებს ვარი უთქვამთ თოფების ეიდვან და ხელწერილის დადებან: ტყვილა თუ მოგვმეშთ წავადებთ და როგორც გვიინდა ისე მოვახსნათო.

ამეგ ჯამალ-ბეგთან იმყოფება გურიადანი გადასწვლილი ესიკაი ნაკაშიძე, რომელსაც მოქალაქე მთქველ-გაბრიელის სასოციალისტურ ბოიკოტი გამოუჩნდა.

აი ასეთაა აჭარლების ზირველი ნაბიჯი და ვნახით შემდეგში რა იქნება. სისამიფონია, რომ ხელოვნურად დათესილი მტრობა ნადავლს ვერა ზოვდობს ხალხში და ნაუფოს ასეთი სამხრცხინო მოქმედებისას უმეტეს ნაწილად მოქსელნი იტეპენ სოლმე. იმედი აქ დიდანი აჭარ-გურთან შორის უფრო მკვიდრო კავშირი დამყარდება და სურთთ საქმეს სურთთ ძალ-ღონით მოჰკვადებენ ხელს.

ბებერი ძია

ახალქალაქი, (გორის მახლობლად). როგორც მოსალოდნელი იყო, მკის დაწვებისათვის ავიწყო „კონფლიქტა“ ხნანც გლეხთა და ბრწინვალე“ წოდებთა შორის. დამოკიდებულება მწვავე ხსიათი მიიღო. 15 ივლისს ს. ახალქალაქის და მის ახლო-მახლო მდებარე სოფლების ნოსტის და ახლცხინის მცხოვრებლებმა წარუდგინეს შემამულე თარხნიშვილებს და მადლად შეიკვამის მოთხოვნილება: დაეთმო მათთვის წინააღმდეგობა მოსავალი სამეთადლოთ.—კინასებს რა თქმა უნდა არ ესამიფონათ ასეთი თავხედობა და ცოვა ვარი სტრანგებს. ამასვე გლეხებმა შემამულეებს ბოიკოტი გამოუჩნდა: ჩამოართვეს მოსამსახურებები და შესწვეტიეს მათთან უოველგვარი კავშირი. ერთ შემეინიერ დღეს მათი ბრწინვალეობა დაჩრქნ დვთის ანაბართ. მოგესსენებთ რა ძნელი უნდა იყოს დაბადებინანვე ბატონობა-ბრძანებლობას შესრუელი დამინისთვის უტეპ უბრლო მომავდვით შავ საქმეში ხელის გასვრა. რას იზამ, ასე წარმავალი კაცთა დიდებს!

მკრამ ჯერ ჯერობით კინასებო გულს არ იტეხენ და დაუდალავით უმტკონებენ თავის „უმტროს ძმებს“, რომ მომავალში „კეთილშობილი“ გამომრვეებერო, რაც უნდა ქნათ, ეს კი იცოდეთ აქლეში ისე არ დამინირდება, ვირხედ შეტე არ ატაროსო“ ორატობდა გლეხებში ერთი წერილიფხა აზნურთაკანი. შესანიშნავია, რომ უველგან შემამულეების და სასოციალო თავდაზნურთა ზრივილიკების დამტკვლათ უმეტესთ ისეთი აზნურები გამოდანი, რომელთა „შამულეობა“ ტეინესი არ იყვის: ავდრში წადის რომ მოქალაქე კაცი ვერც კი ავტრამბს.

ბოიკოტისას გამო, გლეხებმა აუკეთეს თავდაზნურთბის მუშა, რამაც დიდ კავშირებში ჩაავლო შემამულეები. მკ კარხედ მომდვარია, მოსავალი ილუბება, ზატრონი კი არ არის. რადგან ავტილობრივ მუშის შოფნი ვერ მოასერხეს, შემამულეებმა განიძრახეს დეპორტაციბინათ კრუები—17 ივლისს თ. გრავოლ იორამის ძე თარხნიშვილმა რამდენიმე კრუა დააყენა თავის ეანაში სამუშაოთ და მათ დასაცველათ მოუჩინა სამი სტრანგი ურდიანკის უფროსობით. რადგანც სოფლებიდან არავინ ჩანდა, დარჯება ინდორში გასულან და დაუნახათ მომუშავე ს. ახლცხინის მცხოვრებო სოსანა აბრამის ძე სვანიშვილი და მათთან რამდენიმე ქალი. მისულან მათ-

თან და მოუნდომებიათ ქალების გაუზატურება. სოსანა სვანიშვილს (სულ ბავშვია) უთხოვინა თავი დაენებინათ ქალებისათვის, დარჯებს კი საშინლათ უტეპით მისთვის. ექიმების სიტყვით ბავშვის მღვდომარობა საშიშია. უველას ზემო ნათქვამი შემოწმებულა ავტილობრივ ბოლიციის მიერ. როდესაც ახლცხინელებს, ნოსტელებს და ახალქალაქეებს გაუციათ დარჯების ნამოქმედარი, ახტომიანი მათ აუტრძალათ კრუებისთვის მუშაობა და გამოსდგომიან კეტებით დარჯებს. უკანასკნელნი რომ ს. ახალქალაქში ჩამოსულან აქ დასვედრათ შეკრებილი ხალხი, რომელიც თურმე საშინლათ ადლებუელი ეოფიდა. ამიტომ დარჯებს რამდენჯერმე დაუტლიათ თოფები ჭურში, გაურდვევით მოზღვავებული ხალხი და მოქუქსლათ გორისკენ. იმდენათ ეოფიდა ხალხი გაბრახიბული, რომ მოქალი ახალქალაქი და სხვა სოფლებიც უკან გამოსდგომია, ასე გამინჯვით ქალები კი, მკრამ მალე და დროზე უშველიათ თავისთვის.

6—7 საათის შემდეგ ს. ახალქალაქში სსჩქაროთ ჩავეინეს 70 ეახსი და 66 ხლდათი, ხლო მათი შესახვა კი დააკისრეს ზემოსხენებულ სამი სოფელს. დღეში ამდენს ხალხის შესახვა თურმე 120 მანეთი უკვდებიათ.

სადალათებს ჩვეულებრივ რევიანათ უტირავთ თავი. ეახსების მოსვლის შემდეგ, კინასებს ცოტა არ იყვის გულხედ მოქვით, იმედი მიეცათ „დაკავრული სამოთხის“ დაბრუნებისა და ტეტეების მოტკვინებისა. რუსული ანდაზის არ იყვის, წინდაწინვე ვერ ვიტევი დაბეჯითებით რამდენათ მართალი გამოდგება მათი იმედი, ხლო ეს ნამკვლია, რომ კინასები ძალასდადონეს არ დამურებენ თავიანთ საწადელის მისაღწევით, მით უმეტეს რომ ზოგიერთა მათგანი ცოტათ თუ ბეგრათ დასელოვებულნი არან დამინსტრაციის დასმარებაში. აი მკ. თ. ესტატე ლუკას ძე თარხნიშვილს დიდი ხნია ფრთოთა ქვეშე თვისთა მიუკედლებია ბოლიციური „სისიკა“. იგი როგორც მომრიგებულ შუამვლის „პასიტი“ რანგის მქონებული, თავის უწმიდეს მოვალეობათ სოფლის გამოიკვლიოს ვინ იღებს მანხორტებს და ვინ არა; მანვე უბრძანა ავტილობრივ სადარჯოს ურდიანკის კავსრიკა ბნიტ. სურვილი იმის ვახვებთა, აქვს თუ არა უკანასკნელს მანხორტი. მკრამ ურდიანკი იმდენათ ლიბერალი გამოდკა, რომ მისი ბრძანება არ აასრულა.

21 ივლისს ს. ახალქალაქის „ინციდენტის“ გამოსავლევით მოვიდა მახრის უფროსის თანამებობის აღმსრულებელი ბოქალე გოგონია. ჯერ ხალხს მიამრთა და ის აზრი გამოთქვა, რომ გლეხების მოქმედება ეოვლად შეუსაბამო და თავის სიტუტრეით ზოგიერთა ცხოველების მოქმედებას ძლიერ ჩამოუვარდებია. აი მკ. ცხენებს რომ მტელი დავტემა, ერთად შეიკრებინ და ისე მოაგებებენ სოლმეო. გლეხები კი სულ სვანანართ იქნევიოთ. დამსწრე გლეხებმა სჩავიარი განაცხადეს დარჯებზე და ეახსებიყე ბნი გოგონიამ დადრივა ხალხი და უთხრა სულ „ბუნტოვნიკები“ ამდერევენ წყალს და მიეშველეთ რამე მათ სსადაკმავათო. შემდეგში სოსოკეს ჯარი მოეშობინა, მკრამ ბნი გოგონიამ უთხრა თუ შემამულეებს შეურბდებით წავიყვენ, თუ არა და აქ იქნებაო. შემამულეების მხრივ იდამარჯა თ. გიორვი თარხნიშვილმა და წინადადება მისცა გლეხებს: ამოარჩიეთ წარმომადგენლები და მოვილაპარაკოთო. ჯერ გლეხებმა უარი უთხრეს, ჩვენი მოთხოვნილება კარგათ იცით და რაღა წარმომადგენლები გინდათო. შემდეგ კი ამოარჩიეს, მკრამ როგორც იმისი ავინი შემამულეებთან ვერ შეთანხმებულან.

დ, ზოილი.

რუსეთის ძროხი.

როგორც ვიცით უბნის ზედამხედველი კოვოლინის მკვლელოს, მუშა ვასილიევის, სამხედრო სასამართლომ ჩამოხრჩობა მიუსაჯა. სასამართლოს განჩინება დამნაშავეის დამცველ ნაფიტ

ვექილს ადამოვს სამხედრო სასამართლოში განუსაზღვრება და ამ მოკლე ხანში საქმეს ხელმოკრეთ განიხილვენ. ამასთანავე სასჯელის პატივების შესახებ ვექილს თხოვნა მიუცია ხელმოწიფე იმპერატორისათვის.

(რ. ველ.)

საღ. სედლეცკი პრივისიანის რკინის გზაზე 16 ივლისს ჟანდარმის ვახმისტრს მიხაილოვსკის ვილაკამ რამდენჯერმე ზედიზედ რევოლვერი ესროლა და მოკლა. მკვლელი მიიმალა.

(რუს. ველომ.)

18 ივლისს პეტრეპავლოვის ციხეში, არა ჩვეულებრივით მორთულ ციხის ერთ ოთახში, დროებით სამხედრო მოსამართლეებმა გააჩივეს საქმე უცნობი პარისა, რომელმაც 30 ივნისს გახსრეის დროს განიჭრაბა ბოკაულის თანაშემწის სტრახოვიჩის და „დვორნიკის“ ვასილდევის მოკვლა. საქმის გარჩევა დაიწყო დილის თერთმეტ საათზე და გასტანა საღამოს ექვსს ნახევრამდე. ამ საქმის გამო მოწვეული იყო ათი მოწმე და მათ შორის თავშეხვეული უშაბლეს სასწავლებელ დამთავრებული სტრახოვიჩი. დანაშაუვმ, ქ. ოდესის მცხოვრები ხაიმ გერშკოვიჩით აღიარა თავი. შეხედულებით გერშკოვიჩი თექვსმეტი წლისაა. დანაშაუვის წლოვანების აღსადგენათ მოსამართლეებს ექიმიისთვის არ მიუმატავთ. გერშკოვიჩს საქმის გასაჩივრება სურს.

(რუსი.)

20 ივლისს პუტილოვის ზავოდის მუშებს ნება დართული კრება ქონდათ, რომელსაც მრავალი ჯარის კაცები იცავდა.

(გაზ. რუსი)

„რიც. ველ.“ მიტავიდან არის დაბეჭდილი შემდეგი ამბავი: პოლიციის ბოკაული დეტლოვსკი ამ დღეებში დასაქვრათ უკან გამოუდგა ორ უცნობ პირს და ზედიზედ ორჯერ ესროლა. ეს პირები პოლიციელის აზრით პოლიტიკური დანაშაუვები იყვენ და ექვიტ ქონდა ვითომც ამ პირებს ფაბრიკანტი კრამერის „იზვოშიკი“ მოკლას. ცელქმა ტყვიამ ერთი გაქცეულთავანი მოკლა, რომელიც აღმოჩნდა ზემო დასახელებული ფაბრიკის მუშა მოკლული მუშა 8 ივლისს შუადღეზე დასაფლავეს და ცხედარს მრავალი მუშა გაყვა. მუშებმა წითელი დროშა ააფრიადეს და მუშური სიმღერით ამხანაგი საფლავის კარამდის მიაცილეს, სადაც ბევრი გზმნობით საფე სიტყვები წარმოსთქვეს, შემდეგ წყნარათ დაიშალენ.

(რ. ვ.)

ლოძში და ვარშავაში პოლიციელებმა სასახურზე უარი განაცხადეს. ამის მიზეზათ ასახელებენ იმას, რომ პოლონეთში პოლიციელებს შეუბრალეבלათ ხოცვენ.

(სინ. ოტ.)

21 ივლისს პოლიციის მოხელემ ლოძში ვილატ უცნობი დაატყვევა და პოლიციაში წაიყვანა. გზაში დაქერილმა რევოლვერით პოლიციელი მოკლა და მიიმალა.

(რ. ს.)

ვილნოს პოლიციის სალდათს გოჩელდობის სამხედრო სასამართლომ ჩამოხრჩობა გადაეწყვიტა. ამ სალდათს ცდებოდა ფეოდოსიოში არეულობის დროს პოლიციის უფროსის მოკვლის განძრახვა.

(რ. ს.)

ლიფლიანდიის რკინის გზაზე სიმთვრალის წინააღმდეგ მებრძოლ საზოგადოების წევრებმა მატარებელს არაყით დატვირთული ვაგონი მოხსნეს, ცეცხლი წაუკიდეს და დასწვეს.

(რ. ვ.)

ამ რამდენიმე ხნის წინეთ ხერსონის ერთ ბატალიონში არეულობა მიხდა. ამ არეულობის გამო სამხედრო სამართალში 9 სალდათი მისცეს. ეს საქმე სასამართლომ გააჩრია და ყველა დანაშაუვით იცნო; ნ-ი. მათვანს ჩამოხრჩობა მიუსჯა, ერთს 7 წლის კატორდა, 2 ს ხუთი წლით და ერთს—4 წლით.

(ნ. შ.)

ჟურნალ „იურისტის“ 328 №-ში მოყვანილია გაზ. „N. Fr. Pr.“ კორესპოდენტის შემდეგი სიტყვები „პატიომკინის“ შესახებ:

„მე საუბარი მქონდა—ამბობს კორესპოდენტი—„პატიომკინზე“ მყოფ სამ პირთან, რომლებიც აჯანყების მეთაურები იყვენ. რადგანაც ეს მათთვის საშუაში არის, ამთ ვეარს არ ვაცხადებ, მხოლოთ აღვნიშნავ ინიციალებით „მ.“ და „პ.“.

როცა „პატიომკინზე“ ავეჯი—სწერს კორესპოდენტი, იქ შევხვდი ჩემ ნაცნობ ექიმ რატკოვსკის, რომელმაც სიაშოვნებით გაამცნო იქვე მყოფი ახალგაზდა „პ.“ ის ძლიერ დაღონებულ-დაფიქრებული იყო და ქერს მისჩერებოდა, რომელსაც ჯერ კიდევ ნატყვარი აჩნდა. მ. 20,000 ოდესის მუშების წარმომადგენელი იყო. ის მუშების სახელით „პატიომკინზე“ მოვიდა და მიზნათ ქონდა აჯანყებულებში ორგანიზაციის მოწყობა.

გემის ერთ განყოფილებაში იჯდა ფერმკრთალი ახალგაზდა კაცი, რომელსაც ცოტათი ფრანკულათ ლაპარაკი შეეძლო. ეს კაცი ტენიკია და მეორე ხელმძღვანელათ იყო ჯავშნოსანზე. წინეთ-კი ის ეკუთვნოდა ჯავშნოსანის ოფიცრებს.

ეს ორი და კიდევ მესამე მ. მივბატყე სასტუმროში და რაკოვსკის შემწეობით გამოვიტახე ამბები. შეიძლება, სამწუხაროთ, ბევრი რამ საინტერესო დაიკარგა ნაამბობიდან, ვინაიდან მ. მარტო რუსული ლაპარაკი იცის, მაგრამ მე ჩემის მხრით, იმისთვის რაც რაკოვსკიმ გადამამცა, იოტის ოდენა არაფერი მომიმატებია.

ჯავშნიან გემის „პატიომკინის“ ამბავი—დააწყო მ.— შემთხვევითი არაა. ჩვენ მატროსებს შორის დიდი ხანია ვმუშაობდით და შეგვიძლია დავეჯიოებით ვსთქვათ, რომ „პატიომკინი“ სოციალ დემოკრატიული პროპაგანდის გავლენით სხვებზე წინ არ იდგა. ორი სხვა გემი, რომლის სახელს, ყველა სათვის ადვილ გასაგები მიზეზების გამო, ჩვენ არ ვიტყვით, უფრო მომხადებელი იყო და მეტი იმედოც გეკონდა. და თუ „პატიომკინმა“ დაიწყო, ეს მხოლოთ შემთხვევით მოხდა. ეს გემი შავი ზღვის ფლოტში ყველაზე უფრო დიდი და სწრაფლ მავალია. თუმცა ჰატიომკინზე მატროსებში სოციალისტები იყო, მაგრამ ესენი უმცირესობას წარმოადგენდენ. გემზე აჯანყება შემთხვევით დაიწყო, მაგრამ ჩვენ გესურდა გამოგვეცადა რა შედეგამდის მიიღწია გემზე პროპაგანდამ. „პატიომკინის“ 800 მატროლიდან ორასი უსათუოთ მზათ იყო თავის თავი მსხვერპლათ შეეწიათ, 200-კი რყევაში იყო და დანარჩენები აღმოცნათ უყურებდენ. აჯანყების პლანი შემდეგი იყო: „პატიომკინი“ კი არა, არამედ სხვა გემს უნდა ნიშანი მიეცა შავი ზღვის ყველა ფლოტის ასაჯანყებლათ, რომელსაც დანარჩენი შეუერთდებოდა. ყველა აფორები უნდა დაევექრა, შეგვებაწრა, იარალი ავეყარა და გემიდან მავგეშორებია. სწორეთ ამ დროს „პატიომკინზე“ საქმის უფარგისობის გამო უქმყოფილება ჩამოვარდა. როგორც იცით უფროსი

აფიცრის საქციელმა ყველა გააშტერა, მატროსი ომელჩუკის საზოგადოება მკვლევლობამ გამოიწვია ის, რაც მოხდა. ამით მთელი პლანი შეთქმულებისა დაიშალა და მთელი საქმე ყირაბალა დადგა, ასე რომ ამ ყაბათ ჩვენ დაემარცხდით...

აფიცრების ამოკლევთა არა მარტო ოდესაში და სევასტოპოლში მოხდა, არამედ ოდესის ახლოს ტენდრაში. როცა ოდესის მიუხელოვანად მთელი ქალაქი აღელვებული იყო. მუშებმა, რომლებსაც პრეტესტით მიემართებოდა მოგვარება საყოფი საწოვადე. ჩვენ ომელჩუკის გვამი ნაპირზე გავიტანეთ და ამით რევოლუციური მოძრაობის ცეცხლი ავანთეთ.

რევოლუციური მოძრაობა, რომ უფრო გაგვეღვივებია ჩვენ ჯავშნისანზე წამოვიყვანეთ ძ. და მასთან ერთად კიდევ ერთი ოდესის მუშების ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

როცა ოდესაში უწყისობა გაძლიერდა, სახელდობრ ოთხშაბათ დილით კრიგერის ესკადრა გამოჩნდა. იმ წამშივე „პატიომკინი“ საომრათ მოემზადა და კრიგერის შესახვედრათ წავიდა, რომელმაც შეტაკების ასაცილებლათ უკან დაიწია. უკუტყევის დროს ვიცე-ადმირალმა უშავთულო ტელეგრაფით იკითხა:

— რა გინდათ თქვენ რევგენებო? დიდათ მაცემს თქვენნი ასეთი ქცევა! მაინც თუ რა გინდათ?

უშავთულო ტელეგრაფითვე პატიომკინმა უპასუხა: „ადმირალს შეუძლია ჩვენს გემზე მობრძანდეს“. ეს კი კრიგერმა უპასუხით დასტოვა. ნასადილევს ესკადრა ხელმოკრეთ გამოჩნდა 5 ჯავშნიანი და რამდენიმე ნაღმოსანი გემით. „პატიომკინმა“ ლუხა აუშვა, საომრათ მომზადება იწყო და ცდა და უწყის ესკადრიდან პირველ სროლას. „პატიომკინი“ პირდაპირ ესკადრა ისე ახლოს დადგა: რომ მატროსები ერთმანეთს ქულებსა ქნევით ესალმებოდნენ და თან ყვიროდნენ „ურა პატიომკინს“. ბოლოს არაფერი არ გაუტყუებიათ ისე გავეშორდნენ. ეს ახსენება მხოლოდ იმით, რომ კრიგერს პრძანება ქონდა ჩვენი დამშვიდების, ან შეშინების და ისე წყნარათ შეერთების. ეს ჩვენ „გიორგი პობედონოსევიდან“ გავიგეთ, რომელიც შემდეგ შემოვივიტოდა.

როცა კრიგერის ესკადრა ნავისადგურს გაშორდა, ჩვენ შევამჩნიეთ, რომ „გიორგი პობედონოსევი“ ნავისადგურში დარჩა. ჩვენ მას ნიშანი მივეციით, რაზედაც გვიპასუხა, რომ გავგეზვანა წარმომადგენელი შესათანხმებლათ. ორი ჩვენგანი მოსლაპარაკებლათ წავიდა. ჩვენ იქ ყველა გამოურკვეველ მდგომარეობაში დაგვჩნდა. კ. სიტყვით მიმართა და უმტკიცებდა, რომ თავისუფალი რუსეთი აღსდგა და ჩვენც მოვალე ვართ თავისუფალი სამშობლო დავაცვათ. აფიცრები გვეწინამძღვრებოდნენ, მარა არავინ მათ ყურს არ უდგებდა. ყველა იქ მყოფე სიტყვამ დიდი გავლენა იქონია და შემოერთების სურვილი განაცხადეს.

ამის შემდეგ აფიცრებს მივართეთ და უთხარი, რომ მათი ბატონობა ჭათავდა. ისინი დაიჭირეს შეთოკეს და გემიდან გადმოსვეს. მთელი გემის კამანდა ამ დროს იქ იყო და „პატიომკინს“ აღფრთოვანებული სამხედრო პატიეს სცემდა; მატროსები „ურას“ გაყვიროდნენ, ქულებს იქნევდნენ და ოდესის ნაპირზე ბრბო აღტაცებულათ ეგებებოდა ორი სამხედრო გემის განთავისუფლებას.

ორი წარმომადგენელი „პატიომკინზე“ მობრუნდა, მაგრამ ჩვენის მხრით დიდი შეცდომა იყო უნტერ-ოფიცრების და ლოკმანების გემზე დატოვება. იმათ გემზე მყოფნი ისე შეაშინეს, რომ მეორე დღეს მათთან ყოვლად შეუძლებელი იყო საქმის დაქერა. „პაბედონოსევი“ ორი პარტია შეიქმნა: ერთ მათგანს სევასტოპოლში წასვლა უნდოდა, იქ მყოფ გემებთან მოლაპარაკება და შვი ზღვის ფლოტში საზოგადო აღელ-

ვების გამოწვევა; მეორე, მოლალატე, პარტიასაც სევასტოპოლში წასვლა უნდოდა, მაგრამ ფიქრობდა დამორჩილებას.

იმ დროს, როცა წარმომადგენლები „პატიომკინს“ მიუახლოვდნენ „პაბედონოსევი“ წასავლელი ნიშანი მისცეს. „პატიომკინზე“ გადაწყვიტეს, რომ მიმავალი გემი დარჩეს თავის ალაგზე. ან ნავთსადგურში შევიდეს, მაგრამ „პაბედონოსევი“ ამას არავითარი ყურადღება არ მიაქცია. ამ დროს „პატიომკინზე“ საომრათ მოემზადნენ, რამაც დიდი გავლენა იქონია „პაბედონოსევი“ და ნავთსადგურში მოაბრუნა.

ჩვენ უკვე ნათლათ დაინახეთ ჩვენი პლანის დარღვევა და „პატიომკინმა“ ლუხის აშვების შემდეგ ოდესა მიატოვა. გადაწყვეტილი გეგმონდა, რომ აჯანყების მისწრაფებაზე უარი არ გვეთქვა, მაგრამ უპირველეს ყოვლისა ნახშირს, საწოვადეს და ცნობას ვსაქირობდით, ვინაიდან გვესმოდა, რომ სევასტოპოლში მთელი ფლოტი აჯანყდა.

ჩვენ წავედით კონსტანში, სადაც უარი გვითხრეს არა მარტო სასმელ-საქმელზე, არამედ ცნობებზედაც. ჩვენ ვიკვებებოდით მარტოთ ჩაითღ „სუხარით“. დაინახეთ რა რამ კონსტანში ვერაფერს ვიშოვიდით, ფეოლოსისაკენ გავემგზავრეთ.

ოთხშაბათს, დილით ადრე ჩვენ ფეოლოსის ნავთსადგურში მივედით — აფრიალებული წითელი დროშით, რაზედაც ვწერა: „თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა! გაუმარჯოს დემოკრატის!“

ძ. წავიდა ქალაქში; ბევრი სიტყვები წარმოთქვა, ქალაქის მკვიდრთ და ხმონებს სთხოვა, რომ გემისთვის საწოვადე მიეცათ. ოთხი ხარი, პური და სხვა რამ ნავით „პატიომკინზე“ მოიტანეს, მაგრამ დანარჩენი საწოვადის გამოტანას ჯარმა ხელი შეუშალა. ამ დროს „პატიომკინი“ ქალაქს დაემუქრა. უკეთუ ოთხი საათის განმავლობაში საწოვადე არ გვექნება ყუმბარებს გვესვრითო.

დილის 7 საათამდის ვერავითარი პასუხი ვერ მივიღეთ. მაშინ რამდენიმე მატროსები ნავებით ნაპირს მიუახლოვდნენ. მოულოდნელათ ორი სოტნა ყახახები გამოჩნდა და ჩქიფთუთ მატროსებს თოფები ესროლეს, რითაც მოკლულ იქნა ექვსი კაცი.

რა უნდა გვექნა? ღირდა თუ არა, რომ ქალაქისთვის ყუმბარები გვესროლა? ეს დიდი დანაშაული იქნებოდა. ჩვენ მისთვის კი არ აგვიფრიალებია წითელი დროშა, რომ უდანაშაულო ხალხი გავგველიტა. ჩვენ ასე ვერ მოვიტყეოდით და ავსაკებიც არა ვართ. მაგრამ ვიწვევთ პოლიტიკურ მოძრაობას და მსხვერპლათ უდანაშაულო ხალხს არ ვწირავთ.

ჩვენ უკან კონსტანში დავბრუნდით, ვინაიდან ცნობა მოგვივიდა. რომ ვითომც იქ მყოფი ორა გემი აჯანყებულ იყოს. მათთან გინდოდა შეერთება და რევოლუციური საქმის გაგრძელება. მაგრამ კონსტანში ჩვენ გემები ვერ ვნახეთ და უბრალოთ დაიმედებულნი ინგლისის კონსულზე, რომ ის მხარს დაგვიჭერს. ამასთანავე არ გვექნა არა თუ საწოვადე, არამედ ნახშირიც და თანვე ძლიერ დალილი-დაქანცულნიც ვიყავით და იძულებული შევიქნეთ, რომ დავნებებოდით, რაც რასაკვირველია წინეთ აზრათ არ გვექნია.

— როგორ ფიქრობთ ეხლა?

— ჩვენ ბრძოლას არ შეგწყვეტთ. ადრე თუ გვიან ჩვენს მოვალეობას შევასრულებთ. როცა რუსეთი თავისუფალი იქნება,—და ჩვენ იმედი გვაქვს ეს ადრე მოხდება,—ჩვენ უკანვე სამშობლოში დავბრუნდებით. ჯერ ჯერობით ჩვენ თავს ვგრძნობთ თავისუფალ ქვეყანაში, რომელმაც გულ გახსნილიათ

მიგვილო. ჩვენ ვხედავთ მეგობრებს, რომლებიც ხელს გვიწვი-
ლიან და გვემისი სიტყვები, რომლებიც გულის სიღრმემდის
გვეწვივებენ.

— „C'est une affaire manquée“—დასვენა ტენიკა
ძ., რომელიც ყოველ წიშ ასწორებდა თუ უმატებდა ამხა-
ნაგის ნაამბობს.

ყველაზე უფრო ყუჩი და წყნარი მ., რომელიც დაფი-
ქრებულათ შორს იყურებოდა, ახდენს შთაბეჭდილებას „საქ-
მიანი“ კაცისას.

ჩვენ მატარებლის წასვლამდის დიდი დრო არ დაგვრჩა
ყველა ისინი უნდა წასულიყო და გამომშვიდობების დროს
ძ. აიღო თავისი ხმალი, რომელიც ჯავშნისნიდან წამოგლო
და ერთ ჩვენგანს სახსოვრათ აჩუქა, შემდეგ აიღო საუცხო-
ვოთ გაწყობილი ხანჯალი და მეორეს კადაცა და ბოლოს
აფცრის ეპოლეტებიც ზედ დაუმატა. ყველას რაღაცა უთა-
ვაზა სამახსოვროთ. დღეიდან ის ოფიცერი აღარ არის.

ბუჩქუა და პროლეტარია *

(თარგმანი)

პროლეტარია და კომუნისტები.

რა დამოკიდებულება აქვთ კომუნისტებს პროლეტარებ-
თან საზოგადოათ?

კომუნისტები, რაიმე განსაკუთრებულ, სხვა მუშათა პარ-
ტიების მოწინააღმდეგე პარტიას არ წარმოადგენენ.

მათ არა აქვთ ისეთი ინტერესები, რომელიც მთელ პრო-
ლეტარიატის ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდეს.

ისინი არ ხელმძღვანელობენ რაიმე განსაკუთრებული
პრინციპით, რომლის თანახმით პროლეტარიატის მოძრაობის
ჩამოყალბება სურდეთ.

სხვა მუშათა პარტიებისაგან კომუნისტები განირჩევიან
ერთი მხრით იმით, რომ, სხვა და სხვა ერთა პროლეტარების
მოძრაობაში ისინი ყურადღებას აქცევენ და იცავენ მთელ
პროლეტარიატის საზოგადო ინტერესებს განურჩევლათ ერთგ-
ნებისა, მეორე მხრით განსხვავდებიან იმითი, რომ ისინი ამა
თუ იმ განვითარების საფეხურზე, როცა კი პროლეტარათა და
ბურჟუაზიას შორის ბრძოლა გაწვავებული, მოძრაობის საზო-
გადო ინტერესებს უფედეათვის მთლიანათ იცავენ.

ამ ნაირათ, კომუნისტები, პრაქტიკულათ, ყველა ქვეყნის
მუშათა პარტიაზე უფრო გაბედულს და პროგრესიულ ნაწილს
წარმოადგენენ, ხოლო ტეორეტიულათ, სხვა დანარჩენ პრო-
ლეტარიატთან შედარებით ის უპირატესობა აქვთ, რომ მუშათა
მოძრაობის პირობები, მიდინარეობა და შედეგები შეგნებული
აქვთ. ახლობელი მიზანი კომუნისტებისა იგივეა, რაც სხვა
მუშათა პარტიებისა: მუშათა კლასის ორგანიზაცია, ბურჟუა-
ზიის ბატონობის დახობა და პროლეტარიატისთვის პოლიტი-
კური უფლებების მოპოვება.

კომუნისტთა თეორეტიული მსჯელობა არავითარ შემ-
თხვევაში არა მყარდება იმ იდეებზე და პრინციპზე, რომელ-
ნიც ამა თუ იმ მსოფლიო რეფორმატორისაგან არიან აღმო-
ჩენილნი და დაკანონებულნი.

ეს მსჯელობა და მოსაზრება თანამედროვე დამოკიდე-
ბულებას—არსებულ ისტორიული მოძრაობის, კლასთა ბრძო-
ლის საზოგადო გამოხატულებას წარმოადგენს.

ქონებრივი დამოკიდებულების ძველი ფორმების მოსპობა
კომუნისტების განსაკუთრებულ თვისებას და მისწრაფებას არ
შეადგენს.

ქონებრივი დამოკიდებულება ყოველთვის ისტორიულ
ცვლილებას განიცდიდა, ყოველთვის სხვაფერდებოდა.

მაგალითათ, საფრანგეთის რევოლიუციამ ბურჟუაზიული
საკუთრების სასარგებლოთ, ფეოდალური საკუთრების ფორმები
მოსპო.

კომუნისმის დამახასიათებელ თვისების საზოგადოთ საკუ-
თრების მოსპობა კი არ შეადგენს, არამედ მოსპობა ბურჟუა-
ზიული საკუთრებისა.

მაგრამ თანამედროვე ბურჟუაზიული კერძო საკუთრება
უკანასკნელი და სავე გამოხატულებაა წარმოების და ნაწარ-
მოების მითვისებისა, რომელიც დამყარებულია კლასთა გან-
ხეთქილებაზე, ერთისგან მეორის ექსპლოატაციაზე.

ამ მნიშვნელობით კომუნისტებს შეუძლიათ თვისი თეო-
რია ამ ნაირათ გამოთქვან: კერძო საკუთრების მოსპობა.

კომუნისტებს გვისაყვედურებენ რომ ვითომ ჩვენ იმ კერძო
საკუთრების, მოსპობა გვინდოდეს რომელიც პირადი შრომით
არის მოპოვებული, საკუთრების, რომელიც პირადი თავისუ-
ფლების, თვით-მოქმედების და დამოუკიდებლობის საფუძველს
წარმოადგენს.

პირადი შრომით შეძენილი საკუთრება! რომელ საკუ-
თრებაზე ლაპარაკობთ თქვენ? თუ წვირლ ხელოსანთა და
გლეხების საკუთრებაზე ლაპარაკობთ—იმის მოსპობა ჩვენ აღარ
გვჭირდება, რადგანაც ის სხელი წარმოების განვითარებამ
უკვე მოსპო ან და დღითი დღე სპობს მას.

ან ეგება თანამედროვე ბურჟუაზიულ კერძო საკუთრებაზე
ლაპარაკობთ?

ნუ თუ დაქირავებულ მუშათა შრომა, შრომა პროლე-
ტარიატთა, მათ რაიმე საკუთრებას აძლევს? არასოდეს. მათი
შრომით იქნება მხოლოთ კაპიტალი. ე. ი. დაქირავებული
შრომის მყველფევი საკუთრება, საკუთრება, რომელიც შეი-
ძლება გიზარდოს მხოლოთ მაშინ, როდესაც ის ქნის ახალ
დაქირავებულ შრომას რომ ის ხელახლა გაყვლიფოს.

თანამედროვე საკუთრება, დამყარებულია დაქირავებული
შრომის და კაპიტალის წინააღმდეგობაზე. განვიხილოთ ამ
წინააღმდეგობის ორივე მხარე.

წარმოებაში კაპიტალისტთა ყოფნა ნიშნავს არა მარტო
პირადს, არამედ განსაზღვრულ საზოგადოებრივ მდგომარეო-
ბის დაკავებასაც. კაპიტალი საზოგადო შრომის ნაყოფია და
შეიძლება საქმეში მოხმარებული იქმნას მხოლოთ მრავალწევრთა
ბოლოს კი, საზოგადოების ყველა წევრთა შეერთებული ძა-
ლით.

მაშასადამე კაპიტალი პირადი კი არა, საზოგადოებრივი
ძალაა.

ამიტომ თუ კაპიტალი საზოგადოებრივ, ყველა მოქალა-
ქეთა კუთვნილ საკუთრებათ გახდება, ეს არ იქნება კერძო
საკუთრების საზოგადოებრივ საკუთრებათ გადაქცევა. გამოი-
ცვლება მხოლოთ საკუთრების საზოგადო ხასიათი; ის დაკარ-
გავს თავის კლასობრივ თვისებას.

გადავიდეთ ესლა დაქირავებულ შრომაზე.

დაქირავებული შრომის სწავლა ფასს წარმოადგენს
სამუშაო ქირის მინიმუმი, ე. ი. ცხოვრების საშუალებათა
საერთო ჯამი. ესე ჯამი არ აღემატება იმ თანხას, რომელიც
მუშას არსებობის, მისი სიცოცხლის შესაჩვენათ არის საჭირო.
ამ ნაირათ ის, რასაც მუშა თავის მოქმედებით იძენს, ძლივს
ყოფნის თავის სიცოცხლის გასაგრძელებლათ.

ჩვენ სრულებითაც არა გვსურს მოვსპოთ შრომის ნაყო-
ფის პირადი მითვისება, რაც აუცილებელი საჭიროა მუშის
არსებობისთვის, მისი სიცოცხლისთვის; ეს მითვისება არ აძლევს

* იხ. მოგზ. № 26

მას არავითარ შემოსავალს და სხვაზე ბატონობას. ჩვენ გვინდა მოვსპობთ ამ მითვისების ლატაკური ხასიათი, რომლის გამო მუშა არსებობს მხოლოდ მისთვის, რომ გააფართოვოს კაპიტალი და ცხოვრობს მანამდის, სანამ ეს გაბატონებული კლასების ინტერესებისთვის არის გამოსადეგი.

ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში ცოცხალი შრომა წარმოადგენს მხოლოდ მოგროვილი შრომის გადიდების საშუალებას; კომუნისტურ საზოგადოებაში კი მოგროვილი შრომა არის მუშის ცხოვრების განვითარებული და გასაუმჯობესებელი საშუალება.

იმ ნაირათ, ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში წარსული აწმყაზე ბატონობს, ხოლო კომუნისტებში — აწმყა წარსულზე. ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში კაპიტალს ინდივიდუალური და დამოუკიდებელი თვისება აქვს, მაშინ როდესაც მშრომელი ინდივიდი დამოკიდებული და პირად ღირსებას მოკლებულ არსებას წარმოადგენს.

აი ამ ნაირი დამოკიდებულების მოსპობას ბურჟუაზია ადამიანის პირადობის და თავისუფლების მოსპობას უძახის! და მართალიც არის! დიახ, ჩვენ, ბურჟუაზიულ პირადობის თვითმოქმედების, დამოუკიდებლობის და თავისუფლების მოსპობა გვინდა.

თანამედროვე წარმოების ბურჟუაზიულ პირობებში თაყაიფულებათა — თავისუფალი ვაჭრობა, თავისუფალი ყიდვა გაყიდვა მიაჩნიათ —

ჩაჩობის მოსპობასთან, რასაკვირველია, თავისუფალი ჩაჩობაც მოისპობა. თავისუფალი ჩაჩობის დაცვას, როგორც სხვა ამ ნაირს ყბედობას ბურჟუაზიისას, ვითომდა თავისუფლების დასაცველათ, აზრი და მნიშვნელობა აქვს მაშინ, როდესაც არა თავისუფალი ჩაჩობა და საშვალა საუკუთრების მოქალაქეთა დამოკიდებული მდგომარეობა აქვთ სახეში და არა მაშინ, როცა ჩაჩობის, წარმოების ბურჟუაზიული პირობების და თვით ბურჟუაზიის მოსპობა უნდა მოხდეს.

თქვენ უფოთავთ, რომ ჩვენ კერძო საკუთრების მოსპობა გვინდა, მაგრამ თანამედროვე, საზოგადოებაში, ეს საკუთრება მცხოვრებთა ცხრა მეთედისთვის უკვე მოსპობილია. დიახ, ეს კერძო საკუთრება სწორეთ ინიტომ არსებობს, რომ ის ცხრა მეთედისთვის არ არსებობს. მაშასადამე თქვენ გვიკითხვით და გვისაყვედურებთ იმას რომ, ჩვენ კერძო საკუთრების მოსპობა გვინდა, საკუთრების, რომელიც არსებობს მხოლოდ იმ მიზნით, რომ საზოგადოების წევრთა დიდი უმრავლესობა მოკლებულია მას.

ერთი სიტყვით თქვენ გვისაყვედურებთ, რომ ჩვენ თქვენი საკუთრების მოსპობა გვინდა. დიახ, ჩვენ სწორეთ ყბა გვინდა. იმ წამიდან, როცა შრომა უკვე აღარ გარდაიქმნება კაპიტალათ, ფულათ, მიწის რენტათ, მოკლეთ, საზოგადოებრივ ძალათ, რომელიც არაფის მონოპოლიიას აღარ წარმოადგენს, ე. ი. იმ წამიდან, როდესაც პირადი საკუთრება ბურჟუაზიულ სტუტრებათ აღარ გარდაიქმნება, აი სწორეთ ამ წამიდან, აცხადებთ თქვენ, ადამიანის პიროვნება მოასპობაო.

თქვენი აზრით ადამიანის პიროვნებას მხოლოდ ბურჟუაზიული საკუთრების მქონე ბურჟუა წარმოადგენს. ამ ნაირი პიროვნება მართლია რომ უნდა მოისპობს.

საზოგადო წარმოების, ნაყოფის მითვისებას კომუნისში არაფის დაუშოვს, ის მხოლოდ საშუალებას მოსპობს, რომ ამ მითვისებით სხვისი შრომა არ იყოს დამორჩილებული.

ამბობენ აგრეთვე, რომ კერძო საკუთრების მოსპობასთან ერთათ მოსპობა ყოველივე თვით-მოქმედება და დამყარდება საყოველთაო სიზარმაცეთა. ეს შიში რომ საფუძვლიანი იყოს, ბურჟუაზიული საზოგადოება, საყოველთაო სიზარმაციისა და

უმოქმედობის გამო, კი ხანია უნდა დარღვეულიყო; საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ საზოგადოების მშრომელი წევრები არაფერს არ იძენენ, ხოლო შემენელონი — არა შრომობენ: ყველა ეს შიში ერთი და იმავე სიტყვის გაუთავებელი ლაპარაკი, ტაქტოლოგიაა, რომელიც აღიარებს, რომ იქ, სადაც კაპიტალი არ იქნება, აღარც დაქირავებული შრომა იქნებაო.

ყველა იმას, რასაც კომუნისტურათ წარმოების და ნიკითა განაწილების წინააღმდეგ ლაპარაკობენ, ლაპარაკობენ აგრეთვე გონებრივ წარმოებაზე და ამ წარმოების ნაყოფთა განაწილებაზედაც —

როგორც კერძო საკუთრების მოსპობა ბურჟუაზიის თვით წარმოების მოსპობათ მიაჩნია, ისე თანამედროვე კლასობრივი განათლების გაუქმება, მისი აზრით, ნაშნავს განათლების მოსპობას საზოგადოათ.

ის განათლება, რომლის დაღუპვას ბურჟუაზია ასე დასტირის, დიდი უპრავლესობისთვის მხოლოდ მანქანათ გადაქცევას წარმოადგენს და სხვას არაფერს.

მაგრამ ნუ გვედავებით, ბურჟუაზიული საკუთრების მოსპობას თქვენ აფასებთ თანახმათ თქვენი შეხედულებისა თავისუფლებაზე, განათლებაზე, სამართალზე და სხვ. თქვენი იდეები ნაყოფნი არიან წარმოების ბურჟუაზიული პირობებისა და განათლებისა ისე, როგორც თქვენი უფლება არის თქვენი კლასის დაკანონებული ნება, რომლის შინაარსი თქვენი კლასის არსებობის ნივთიერი პირობებით ისაზღვრება.

(შემდეგი იქნება).

ფე ლე ტონის მაგიერი.

ისტორიული ნაკვამი.

მას ემსა შინა, ქვეყანასა ერასა, რომელი იწოდების ესპანიათ, ცხოვრობდა რაინდი ვინმე უშიშარი და უებარი, სახელი მისი დონკოტო. არა ყოფილა სისულელე თვანიერ მისსა და არცა იგი თვანიერ სისულელია. ებრძოდა ყრპი იგი წისქვილსა ქარისსა, ლომსა გლიასა შიგან მწყვედელსა; ებრძოდა ყოველთა არსთა ქვეყნისათა, ტაიქსა თეთრას ზედან მჯდომარე. ძლეულ-გვეშული მრავალგზის განაგრძობდა ის საქმესა თვისსა მეოხებითა თვისისა უგუნურებისათა.

და ახლდა მას კაცი ვინმე სასურველთა თვისთა მზიდავი, რომლისა სახელი სანჩო. და იყო სანჩო იგი ერთგულ რაინდისა მის დონკოტისა, რომლისა თანა ვილდა, მარადს ვირას მას დიდ-ყურავანსა ზედა მჯდომარე.

ეამი იგი, ოდეს ცხოვრობდენ ესე მხედარი უფსკრულსა შინა წარსულისასა ჩაინთა, ხოლო სახელი მათი ცოცხალ არს აწყა და იქნების მარადის უკუნიითი უკუნისამდე.

ემსა მას ჩვენთა თანა არსსა ცხოვრობენ მხარესა ივერიისასა ჰაბუკნი სამნი, მოქმედნი საქმეთა დონკოტისათა. რაინდათა ამათ წარაცილეს საქმეთა თვისთა წინაპართასა და ნაცვლათ ბრძოლისა წისქვილთა თანა ქარისათა, ზრახვად განიღვლეს გაქრობა მზისა დაღისა და დამნებება სხივთა მისთა ცხოველმყოფელთა. ყრმასა მას დონკოტისა აროდოს მოსვლია აზრსა შინა თვისსა კადნიერება ესოდენ, ვითარითა აღიქურვენ დონკოტნი მამულისა ჩერისანი.

და ავიდენ ძმანი იგი ფედერალიძენი მწვერკალსა მას მთისასა, რამეთუ მუნით ახლო არს მანათობელი იგი და მოიდრიკნეს მუხონი მოლასა მწვეანსა ზედა და დაუწყეს ბერვა სულისს თვისისა მნათობსა მას ცის წილში მოკაშკაშესა. და იხილა იგინი მუნ მგზავრამან გაველდომან და ეგონა მდგომარე ლოცვათ და არა განზრახვითა ესდენ უგუნურითა და ილტვოდა მგზავრი იგი რწმენითა ამით.

ტარდება. როგორც ხედავთ, კაპიტალისტთა კლასის მთელი გერმანიის ცხოვრებას ერთ მთელ პროცენტსაც არ შეადგენს, მაშინ როცა პროლეტარიატი მთელ ხალხის მაიორიტეტ შეადგენს. მაკრამ ბურჟუაზული ეკონომისტები მაინც სტატისტიკურ ციფრებს აბუჩათ იგდებენ. ციფრებიდან გამოყვანილ დასკვნას უარყოფენ, ისინი მაინც მაღალი ხმით გაიძახიან: მარქსის კაპიტალის კონცენტრაცია, მასის გაპროლეტარება ტყუილიაო. ახირებულობაც ამას ჰქვია! განვიხილოთ ცოტა უფრო დაწვრილებით სტატისტიკური ცნობები კაპიტალის კონცენტრაციაზე. გერმანიაში სხვა და სხვა დარგის წარმოებაში (ინდუსტრიაში, ვაჭრობაში, ტრანსპორტში, მეთევზეობაში, მებოსტნეობაში) ითვლებიან:

	1882 წ.	1895 წ.	ზრდა %
წარმოება. 1—5 (მუშა)	2882768	2934723	1,8
„ 6—10 „	68763	113547	65,9
„ 11—50 „	43552	77752	76,9
„ 51—200 „	8095	15624	93,0
„ 201-1000 „	1752	3076	
„ 1000 მეტი.	127	225	100,8
ერთათ.	3005457	31445947	4,6

მაშინ როცა მთელი წარმოება 4,6 პროცენტი გაიზარდა წვრილ მწარმოებელთ ხედავა მხოლოდ 1,8 პროცენტი, სულ დიდ წარმოებას კი 100 % ანუ, თუქცა წვრილი წარმოება აბსოლიუტურათ გაიზარდა, მაგრამ რელატიურათ სავარძობელათ იკლო. 100 წარმოებაზე მოდის: 1882 წ. 1895 წ.

წარმოება. 1—5 (მუშა)	95,9	93,3
„ 6—10 „	2,3	3,6
„ 11—51 „	1,5	2,5
„ 51—200 „	0,3	0,3
„ 201-1000 „	0,0	0,1
„ 1000 მეტი.	0,0	0,0

მთელ წარმოებიდან, წვრილი წარმოება 95,9 პროცენტიდან 93,3 პროცენტზე ჩამოვიდა. წვრილი წარმოება ერთი შეხედვით კაცს ეგონება ვირომ ძალიან გაიზარდა, მაგრამ სურათი შეიცვლება, თუ მივიღებთ მხედველობაში მუშათა რიცხვის როლდენობა წარმოებაში.

	1882	1895	ზრდა %
წარმოება. 1—5 (მუშა)	4335882	4770669	10,0
„ 6—10 „	500097	833409	66,6
„ 11—50 „	891623	1620848	81,8
„ 51—200 „	742688	1439776	93,9
„ 201-1000 „	657349	1155836	76,8
„ 1000 მეტი „	213166	448731	110,5
ერთათ:	7340789	10269264	39,9

საერთოთ მუშათა რიცხვი წარმოებაში გაიზარდა 40 პროცენტით, წვრილ წარმოებაში 10 %, სულ დიდ წარმოებაში 110 პროცენტით, რელატიურათ ძალიან შემცირებულა წვრილი წარმოება, 100 მომუშავეზე მოდის: 1882 წ. 1895 წ.

წარმოება. 1—5	59,0	46,5
„ 6—10	6,8	48,5
„ 11—50	12,2	15,8
„ 51—200	10,1	14,0
201—1000	9,0	11,2
1000 მეტი	2,9	4,9

წვრილი წარმოება 1882 წ. მთელ ინდუსტრიულ ცხოვრების თითქმის 2/3 შეადგენდა, 1895 წელს კი ნახევარზე ნაკლებს.

როგორც ირკვევა, რამდენათ დიდია წარმოება იმდენათ მეტი პროცენტით იზდება. წვრილი კი შედარებით კლებულობს. ყოველ ექვს გარეშეა, კონცენტრაციის ტენდენცია, ოდნათაც არ ირყევა, პირ იქით დიდის სინამდვილით და სიჩქარით სრულდება, როგორც ეს მარქსის ნაწერებშია ვათვალისწინებული. ახლა თუ მხედველობაში დიდ წარმოების ეკონომიურ უპირატესობას (ნაწარმოების რაოდენობას) მივიღებთ, მაშინ ხომ წვრილ წარმოებას პირველთან შედარებით სულ მეტივე მნიშვნელობა აქვს. ა. ბებელს ჭანოვერის პარტიტაგის პროტოკოლში გ. 100. შეერთებულ შტატების 10 მთავარ ინდუსტრიულ დარგებიდან ნაწარმოების რაოდენობაზე საინტერესოა ცნობები აქვს მოყვანილი: დაბალი კლასის წარმოება წლიურათ 40000 დოლარის (დოლარი ორ მანეთს უდრის) ლიბრებულობას აწარმოებს, საშუალო კლასის წარმოება 40—150000, დიდი წარმოება 150000 მეტს. ფაბრიკების რიცხვი იყრა 3696. აქედან 2042 წვრილი წარმოება-აწარმოებდა 9,4% მთელი წარმოებისა; მეორე კატეგორიის 968 წარმოება აწარმოებდა 19,5%, პირველი და მეორე ერთათ 2010 ფაბრიკა ჰქმნიან 28,9%, მაშინ როცა დიდი ფაბრიკები 686. 19% მთელი წარმოებისა არა ნაკლებ 77,1% საქონელს ამზადებდა. ქვევით უნდა მხედველობაში მივიღოთ რომ კაპიტალის კონცენტრაცია ყოველ წარმოების დარგში ერთი სისწრაფით არ ხდება. ერთ დარგში გაბატონებული დიდი წარმოება ავიწროებს წვრილ მწარმოებელთ, მაგრამ მაინც უკანასკნელნი არ პროლეტარდებიან, შევიწროებული წვრილი მწარმოებელნი სხვა პროფესიას კიდებენ ხელს; მაგ. ინდუსტრიაში გაკოტრებული ფაბრიკანი ბატარა კაპიტალის საშუალებით შუამავალ ვაჭრობას კიდებს ხელს. უკვე სტატისტიკურათ დამტკიცებულია რომ ინდუსტრიულ წარმოებაში კაპიტალის კონცენტრაციამ უფრო დიდი ნაბიჯი გადადგა ვიდრე ვაჭრობაში და ტრანსპორტში.

	1882	1895 წ.	
წარმოება.	1—5	6—20	50 მეტი
ინდუსტრიაში	2,4%	71, 5%	87,2%
ვაჭრობაში	48,9%	94,1%	137,8%

აქაც წვრილ წარმოებაში მუშათა რიცხვი აბსოლიუტურათ შემცირებულა, უფრო მეტი; თვით წვრილი წარმოება დიდათ შემცირებულა. განვიხილოთ ცოტა უფრო დაწვრილებით. ყველაზე მეტად განვითარებულია დიდი წარმოება და ყველაზე მეტად შემცირებული წვრილი წარმოება შემდეგ ინდუსტრიის დარგებში. ათას მომუშავეზე მოდის:

ინდუსტრია	წარმოება	1—5	6—50	50 მეტი
სამთო წარმოება	0,7	4,0	95,3	
ქიმიური წარმოება	15,7	22,6	61,7	
ქსოვილების ინ.	26,0	14,8	59,2	
მაშინების და ინსტრუმ.	22,1	18,9	59,0	
ქალაქის ინდუს.	17,7	31,5	50,8	
ქვის ზ მიწის ინდ.	12,8	42,5	44,7	
სანათის ინდუს.	15,2	45,1	39,7	

industrie de Suh. stoffe
ქვევით დასახელებულ წარმოებაში 1882 წლამდე კაპიტალის კონცენტრაცია არ ხდება, შემდეგში კი თავს იჩენს კონცენტრაციის ტენდენცია.

ინდუსტრია	1—5	6—50	50 მეტი
საქონლის ზ თევზ.	3,7%	35,1%	700,9%
ტანსაცმლის	96%	81,5%	162,0%
სასტუმრო, ლუღბანა	70,2	138,5	429,7%
სავაჭრო წარმოება	47,4	89,5	177,6%

სავაჭრო ბოსტნეულობა	65,0	141,6	40,8
ხელოვნური ინ.	4,2%	66,9	576,1%
ხის ინდუს.	3,1	118,6	138,7
საზოგადოთ	10,0	76,3	86,2

ასე, ყველგან, გარდა ხელოვნურ ბოსტნეულობისა დიდი წარმოება უფრო სწრაფათ იზრდება ვიდრე წერილი. ამასვე ამტკიცებს ცნობილი ლეიბციგის პროფესორი, პოლიტიკურ ეკონომიის და სტატისტიკისა, კ. ბიუხერი თავის წიგნში; Die Entstehung der Volkswirtschaft ამბობს: „რასაკვირველია, სასიამოვნო არ არის რომ დიდი უმრავლესობა თავისუფალ პატარა მესაკუთრებისა, რომლებიც ძველ ქალაქების ძირეულ ცხოვრებას შეადგენდნენ, ქრებიან, მათ ალავს იქერს დამოკიდებული მასის პროლეტარიატი“. ასეთია ბურჟუაზიულ ეკონომისტის შეხედულება ხელოსნობის განვითარებაზე.

გარდა ამისა, კაპიტალის კონცენტრაცია უფრო სისწრაფით ხდება ვიდრე სტატისტიკაში აღნიშნული, რადგან კითხვის გარკვევის დროს სტატისტიკოსები ჩვეულებრივ ყალბ მეთოდით ხელმძღვანელობენ. მაგ. ხშირია ერთ მესაკუთრეს სხვა და სხვა ალავს აქვს წარმოება, სტატისტიკაში აღნიშნულია საკუთარი წარმოებანი, მაშინ როცა ესენი ერთ მთავარ წარმოების ფილიალებში არიან. დიახ, დიდი შეცდომაა, როცა არ არჩევენ წარმოების სტატისტიკა. მფლობელობის (Besitz-tatik) სტატისტიკიდან, უკანასკნელი არა არსებობს, ხოლო რომ არსებობდეს მაშინ კაპიტალის კონცენტრაცია უფრო აშკარა იქნებოდა. გერმანიის დიდ მემამულეს აქვს სამეურნეო წარმოება, ავუზხანა, ლუდის ქარხანა, სპირტის ქარხანა, წისქვილი, საკირე, შაქრის ქარხანა და სხვა... სტატისტიკაში ყველა ეს წარმოება როგორც საკუთარი წარმოება აღნიშნული, ნამდვილათ კი ტყუილია. თუნდაც ერბო-კალბასის სავაჭრო ავიღოთ მაგალითათ. გერმანიაში მწილათ მოიპოვება ისეთი ქალაქი საცა ვრაუზეს ოცი და ორმოცი ერბოს და კალბასის (ძებვი) სავაჭრო დუქნები არ იყოს. თუ არ ვცდებით, ეგონებ ერთი ორმოცამდე კრაუზეს ერბო-კალბასის დუქანი ქ. ლეიპციგშიაც არის, ასე რომ ჩვენ ლეიპციგელ ბ. გ. კ. ხშირათ ექნება შემთხვევა ხან ერთ ქუჩაზე წააწყდეს კრაუზეს ერბო-კალბასის დუქანს და ხან მეორეზე. ეს ამოტელა რიცხვი მრავალი ერბო-კალბასის სავაჭროები ერთ კაპიტალისტს ეკუთვნის, კარუზეს, სტატისტიკაში კი ნაჩვენებია ვითომ თითოეული სავაჭრო, საკუთარი წარმოება იყოს. ამას დაუმატოთ ისიც რომ არიან 1000—2000 მწარმოებელი, რომლებიც როგორც მესაკუთრე, დამოუკიდებელ მწარმოებელი არიან ნაჩვენებთ, ფაქტურათ კი დამოკიდებულნი არიან. მაგ. გერმანიაში არიან ათასობით ზეინკლები, დანის მჭედლები ლ. სხვანი, რომლებიც დღიურ ქირაზე, დაკვეთით თავიანთ ოჯახში ვაჭრებისთვის და ფაბრიკანტებისთვის მუშაობენ. ასეთი ნაკლიანი სტატისტიკა ბევრ ბურჟუაზულ ეკონომისტს ლ. ახალგაზდა ამენიერს. როგორც არის ლეიპციგელი ბ. „გ. კ.“ შეცდომაში შეიყვანს და სიტყუეს წამოარაოვნებს: კაპიტალის კონცენტრაცია არ ხდება ისე, როგორც მარქსს აქვს ნათქვამია. დიახ, მარქსი გვასწავლის უმრავლესობა პროლეტარდება უმცირესობა კი, კაპიტალისტები, მდიდრებიან, ამათ ხელში გროვდებიან ნივთიერი სიმდიდრე, მასსა დატაკდება (რელატიურად), დამოკიდებული ხდება კაპიტალიდან. ამასვე ამბობს „მანჩესტერში“ მთელი საზოგადოება თან და თან ორ დიდ მოწინააღმდეგე ბანაკით იშლება, ერთი მეორეს საწინააღმდეგო კლანებით იყოფა: ბურჟუაზია და პროლეტარიატი“ განა ყველა ზევით მოყვანილი სტატისტიკური ცნობები არ ამტკიცებენ მანჩესტერში და კაპიტალში გატარებულ იდეას: — კაპიტალის

კონცენტრაციას? განა ფაქტურათ არ ხდება ასე? თუ რომელიმე თეორია გამართლებული ეს ისევ მარქსიზმის. მაგრამ მეურნეობა? განა მეურნეობის განვითარება მარქსის თეორიის გაკატრებას არ ნიშნავს? ამაზე „მოგზაურის“ მკითხველებს შემიძღვეთ მოველაპარაკებოთ. მხოლოდ მოკლეთკი ვიცოდეთ რომ მარქსის კაპიტალის კონცენტრაციის ტენდენცია აქაც მართლდება.

ლ. ახმეტელაშვილი

მაიმი კოდრატე ჩიპურტანიძე.

— ეხლავე ვცუბა, რომ რალაც წინააღმდეგი ვაქაცი გამოვა ჩემი ლუტუ, ჩემი პატარა ბიჭიკო! აღერსით ამაზბდა ექიმო კოდრატე ჩიპურტანიძე და პატარა ბავშვს გულში მაგრათ იკრავდა.

— დღეს ოთხი სტაქანი და ერთი ისეთი ვაზა გაგვიტეხა, რო ხუთი მანეთი ფული ღირდა. განაგრძო მან; დედასა და ხანდისხან მეც ცხვირში გვეცემს ხოლმე. სწორეთ წინააღმდეგი ბიჭი გამოვა მისი წილიმე.

— რამდენი წლისა არის თქვენი ლუტუ? შეეკითხა სტოლოთან მჯღომე სტუმარი ვასილი.

— ჯერ სულ ოთხი წლისა ძლივს იქნება, მაგრამ ფეხზედაც დადის და ვაგლახათ კიდევაც ლაპარაკობს.

— აბა გენაცვალე თქვი ერთი ძიასთან შე რო ლექსები იცი სიქვი ჰო, რაის გეშინია! ყოჩაღათ, შენებურათ!

ბავშვი წელში გაიშარათა, ხელეები ძირს ჩამოუშო და სხვა-სხუბით დაიწყო:

„იმ დალოცვილ ეკლესიას, ლათ უნდოდა კალბიო, შემოლიან გამოლიან თხამ ვენახი შეწამაო, ოი, ამას ვენაცვალე...“

— შეხე. შეხე, როგორ აურიე შე თათარო შენა! აღერსიანი კილოთი უსაყველურა კოდრატემ პატარა ლუტუს.

ქმყოფილების ღიმილით განათებული სახე და ცეცხლივით აღზნებული თვალები ნათლათ მოწმობდენ, რომ კოდრატეს ამ ქყეყნიურ ბედნიერებას მხოლოდ პატარა ლუტუს არსება წარმოადგენდა.

— მაშის მჭევრ-მეტყველური ნიჭი უთუთათ ამასაც უხვთ გამოაჩნდება, ღიმილით წარმოსთქვა ვასილიმა, რითაც ასეთივე ღიმილი გამოიწვია კოდრატეს სახეზე; რომელსაც თავისი თავი მართლა ორატორათ მიიჩნდა.

— ამ დროს მეორე ოთახიდან ახალგაზრდა ქალი გამოვიდა და სტუმარს მესალამა.

— რატო ასე დაგვიძვირეთ სტუმრობა ბნო ვასილ? მე განსაკუთრებთ მინდოდა თქვენი ნახვა. რა ექნა, ურჩიეთ რამე ამ გიქს, (თანაც ქმარზე მიუთითა), თქვენს სიტყვას უფრო აფასებს და პატივსა სცემს. ასე გაუფრთხილებლათ ლაპარაკი და მოქმედება არ შეიძლება ღმერთმანი.

სტუმარი მიხვდა საქმე რაშიაც იყო, რადგან ასეთი თხროებით არა ერთხელ მიუშარათათ მისთვის, და ეშმაკური ღიმილით თავი გააქან-გამოაქანა.

— ცოლ-შვილის პატრონი კაცია, განაგრძო ელენემ, რაღა გვეშველება ეს რომ რაიმე ხათაბალაში გეგბას? მეორე ისეთი გაუფრთხილებელი, ისეთი მოურიდებელია, რომ დღეს არა ხვალ უსათუოთ დაიქვრენ.

— რას მიპირობთ რა ექნა, ენაზე ბორკილს ხომ ვერ დავიდებ და თუ სახლიდან გარეთ არ გავედი ავადმყოფი ხომ ვერ აღდგება და მოვა ჩემთან?

— არა, ელენე სრულს ქეშმარიტებას ამბობს, დაიწყო ვასილიმა; სიფრთხილე რაც მეტია, მით უკეთესია შენთვის; ტყვილათ თავი არ უნდა გასწირო. ხიფათი თითონ ეძებს კაცს და ოჯახის პატრონმა უთუოთ დიდი მორიდება და წინ დახედულედა უნდა იქონია.

ვინც ვასილს კარგათ არ იცნობდა, უთუოთ იფიქრებდა ყველა ამას მართლა გულთ ამბობსო და კოდრატე ჩიპურტანიძეც ამგვარათ იყო დარწმუნებული.

— მაგას უფრო იმიტომ სდევნიან, რომ ყველა ღარიბულატი აქ იყრის თავს, გაუბნადვის ხმით წარმოსთქვა ელენემ.

— რა ექნა ხომ ვერ ვეტყვი ავამყოფს ჩემთან ნუ დაღიხარ, სხვასთან მაღი მეთქი?

— მაგას როგორ ეტყვი, მაგრამ სიფრთხილე მაინც დიდი უნდა იქონიო—დაუშაბა ვასილმა.

— აი გუშინ მაგალითად, შენ რო სახლში შემოდილიდი, იქით მფორე ტროტუარზე ვიღაც უცნობი კაცი იყო ვაჩერებული და ისე ავითვალ-ჩავათვალეოვრა, რომ დარწმუნებული ვარ ყველაფერი გაიგო, წარმოსთქვა ელენემ.

— ემ ერთი, მე რომ ასე მორიდებით ვყოფილიყავი და მაგათი შინით გარეთ აღარ გამოვსულიყავ, ამდენ ხანს შიმშილით მოვკვდებოდი. სხვა არა იყოს რა გაპირუტყვევები კაცი! ღმერთმანი ზოგიერთა კარგი ვაზეთი ვერ გამომიწერია, რა არის ექვი არ აიღონ მეთქი. მე თითონ აა ერთხელ შემინიშნავს, რომ ქუჩაში როცა მივდივარ ზოგი აქედან მიყურებს, ზოგი იქიდან, წარმოდგინე ყველა საექვა: წითური, წვრილი მთავარული და რიყა უღვაშებით, ნამდვილი შვიკილი რაღა! რომელ ერთს უნდა დემოლო?

შეიძლება გეუცხოვოსთ, მაგრამ მართლა ვასაკვირი იყო კოდრატე ჩიპურტანიძის საქმე. ზოგი სხვებისა და ზოგიც საკუთარი ოცნების საშვალებით, მან დაარწმუნა თავისი თავი, რომ ის მართლა დიდი ვინმეა და რომ მას პოლიცია დიდს ყურადღებას აქცევს და ვაფაციცებით ადევნებს თვალ-ყურს. ის დარწმუნებული იყო, რომ მთავრობას კერძოთ მისთვის რამოდენიმე ჯამუში ყავდა დაქირავებული. ისე ღამე იშვითად გაივილიდა, კოდრატეს რამე საშიშარი სიზმარი არ ენახა და ამგვარათ დღიან ღამიან მოსვენება დაკარგული ჰქონდა. ხან იქერდენ სიზმარში, ხან სხრტყდენ და რაღაც საწინააღმდეგო ხელ-ნაწერებს პოულობდენ; ხან ვითომ სასამართლოში იჯდა ბრალდებულის სკამზე და სიტყვას ამბობდა; ვინ იცის, რა საოცარი სიზმარი იმის თავში არ გაეღებდა! ერთხელ გამწარებულმა კოდრატემ საზარელი ღრილა ვაბა და მთელი ოჯახი ფეხზე დააყენა. სიზმარში ენახა, ვითომ სახრჩობელაზე მიყავდათ, რაღაცა ლექსის დაწერისათვის. როგორც შემდეგ გამოირკვა პერანგის საყვლოზე დიდი დარჩნოდა გაუხსნელი და მართლა რაღაც ნაირათ კინაღამ დამხრჩვლიყო.

საზოგადო საქმეებში კოდრატე მაგრე რიგათ არ ერეოდა და ხალხს ფარულ მოღვაწეთ აჩვენებდა თავს. შემოსავალი კარგი ქონდა, აქა იქ ქველმოქმედებასაც კი ეწეოდა. ყოველივე მისი მოქმედება რაღაცა საიდუმლოებით იყო მოკრული და ამიტომ არც მისმა ელენემ იცოდა ნამდვილი სახე ძვირფასი კოდრატესი. აი სწორეთ ეს საიდუმლოება იყო მიზეზი იმისი, რომ კოდრატე ყველას რაღაც დღდათ მიანდა და ბოლოს სხვებისგან თითონაც დარწმუნდა მართლა ასეთი „საშიში“ კაცი ვყოფილვარო.

სხვებზე უფრო კოდრატეს თავისი გვარისკაცები სცემდენ პატივს, თითქმის აღმერთებდენ და კოდრატეც შესაფერათ სარგებლობდა ამით. ჩიპურტანიძეებში მხოლოთ ის იყო განათლებული და თანაც საზოგადო მოღვაწე, იმან ასახელა გვარი და სახლიკაცები ძლიერ ამყობდენ ამით. როდესაც შეეკითხებოდენ ამა თუ იმ საიდუმლო დაწესებულებების ამბავს, კოდრატე იძულებული იყო ტყუილები ელაპარაკნა, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში მეგვარეების თვალში რეპუტაციას დაკარგავდა. ყველა მოქმედ და ხალხში პატივცემულ პირებს

კოდრატე „ამხანაგებს“ უძახოდა, თუმცა მათთან სადილის ჰამის მეტი არავითარი ამხანაგური საქმე არა ჰქონია. ხშირათ კოდრატეს ისეთ საქმეს მიაწერდენ ხოლმე, რომელიც ამბოთაც არ გაეგონა და ის კი ისეთის შნოთა და მედიდურობით იფერებდა ხოლმე, თითქო ეს არის გუშუნ მომოქმედლაო.

ელენესაც ასეთი წარმოდგენა ქონდა თავის ქმარზე და ყოველ ღონის ძიებას ხზარობდა სიფრთხილეს შეეჩვია. შემთხვევით სტუმრათ მფოფი ვასილი თითის ფრჩხილებამდენ იცნობდა ექიმს და ამიტომაც იმისი დარიგება მუღამ ფარულბ ირონიული ღამილით იყო გაქვდენთილი.

— დროა მართლა სიფრთხილით მოიქცე, ეუბნებოდა ვასილი კოდრატეს, ხომ გავგოთაია: კოკა ყოველთფინ წყალს არ მოიტანსო; ერთხელაც იქნება შეგიტყობენ და შენი თავი თუ არ ვენანება, ცოლ-მფლი მაინც უნდა გაიხსენო.

— არა მეგობარო! ვაგონილა ჩემს თავს მევე დავადვა ბორკილი? რაც მომივა, მომივა?

— კარგია შენმა მზემ, რაც მოგივა, მოგივა!.. რა უშავს რომ არაფერიც არ მოგივიდეს და ქვეყანასაც უშველო? მთა და ბარი სხვას ვის გაუსწორებია, უსაყვედურა ქმარს ელენემ.

— მართლა ძალიან კი ამიხირდენ, იცი! გუშინ დილით სოფლიდან რო ჩამოვედი, საღვურზე ერთი უცნობი კაცი შემხვდა და პაპიროსზე ცეცხლი მოხვია. მაშინვე ვაფიქრე და მივხვდი საქმე რაშიაც იყო, მაგრამ მე ვითომ არაფერიც არ ვიცი, ისე, ავიღე და სპიჩკა ვადავეცი. ახლა უყურე მამაძალობას: ჯერ ერთი გაქკრა და გააქრო, მერმე მფორე, მესამე და ასე რამოდენიმე, თანაც მე მიყურებდა და ილიქებოდა. ისე მორთულიყო, რომ აზრათ არავის ვაუღლიდა: ეს ასეთი ხელობის კაცი უნდა იყოსო. ბოლოს როგორც იქნა მოუყიდა და წავიდა. მე რასაკვირველია ფატირნს მივაშურე, მაგრამ დახე ხათბალას: ჩავჯექე მე და ვაიხხედე ისიც ჯდებდა ფატირნში. ცხლა ცხლად იყო იმისი ვანზრახვა და ვაუკუარი ვიწრო ქუჩისკენ. იქიდან გიმნაზიის შესახვევში ვაველი, შემდეგ ხილთან ჩავუხვიე და ისე ამოვედი აქ. ყოველივე ექვს ვარეუ შეა ვინმე სიშიკი იქნებოდა, მაგრამ მეც მოხერხებულათ დავუღვივრ ხელიდან.

— მართლა, მაინც როგორ ყველა ამას ეხვევა? სახეზედ ხო არ ატყობენ რაქნა? წარმოსთქვა ელენემ და თანაც გულში სიამოვნებას გრძნობდა კოდრატეს მოხერხებული საქციელის გამო.

— როგორ არ ატყობენ, დაიწყო ვასილმა, ისინიც ისე კარგათ არჩევენ ვინ საშიშარი კაცია და ვინ არა, როგორც კოდრატე. აკი ვითხარით, მეტი სიფრთხილე სჭირია, რომ ხათბალაში არ გეგნას მეთქი.

კოდრატე დიდს სიამოვნებას გრძნობდა.

მხოლოთ პატარა ღუტუ ვაწოლილიყო იატაკზე და კარგა მოზრდილ წითელ კანიან წიგნს გულდასმით ფურცლოვდა. უცებ, რაღაცა მოსაზრებით საჭიროთ დინახა— ოთხობადე ფურცლის ამოხვევა და თავისი ვანზრახვა დაუყოვნებლივ სისრულეში მოიყვანა.

— აი შეხედე, ელენე, შეხედე! რასა შვრები შე თათარო, შენა! სულ ვაანაზა წიგნები, ვეღარსთ დავეიმოლავს ადენ შე გიყო შენა, ადენ!

ბავშვი რის ვაი ვაგლახით წამოღდა და ბატუი ჩანჩალით დედისკენ გაეშურა.

— მიანჩეე და დახვეს მა რას იზამს. მეტს ნულარ დახვე დედა გენაცვალოს! წიგნებს დასახვეთ როდის წერამენ. დაარიგა დედამ შვილი და ხელით თმა ვადავარცხნა.

— კარგი დრო მაგას მოესწრობა აი, წარმოსთქვა ვასილმა.

— არა მგონია!.. მაგასაც ჩემსავით დევნა წვალება უწერია უთუთო ბედის ფიცარზე. ისე არ უნდა დარჩეს ურიგო ბიჭი, ტანიც ღიდი აქვს და თუ არ გააფუჭებს ქვეიანაც არის.

— ახლა მაგასაც შენი ბედი დაუბედვე ერთი! ღმერთმა დაიფაროს მაგის ასეთ დღეში ჩაეარდნა! ნაწყენი კილოთი წარმოსთქვა ელენემ და ბავშვის ცხვირი მოსწმინდა.

პატარა ლუტუ გაოცებული შესცქეროდა ხან ერთსა და ხან მეორეს, თუმცა ნამდვილი აზრი ლაბარაკისა მისთვის საიდუმლოებას შეადგენდა.

— მაშ არა და საქართველოს პრეზიდენტობას მისცემენ რაღა, დაიწყო კოდრატემ. მაშინდელ დროში ნასწავლებლები კიტრის ფასით იქნებოდა.

— პრეზიდენტობას თუ არა მინისტრობას მაინც იშოვნის, ღიმილით წარმოსთქვა ვასილმა და წასასვლელათ მოემზადა.

— სადილათ დაგვიცადეთ ვასილ! შეებატიყა დიასახლისი, ასე იშვიათთ დადიხარ და ახლაც ამბის თქმას ვეღარ მოასწრობ კაცი! სადილი მზათა გვაქვს.

კოდრატემაც ბევრი იწუხა თავი, მაგრამ ვასილს საქმეზე მიეჩქარებოდა და წავიდა.

— რას იზამ კაცი, დაიწყო კოდრატემ, როგორ შეილება „ამხანაგს“ უთხრა ნუ მოხვალ და თითონ კა ამას ვეღარ მიმხლარა. ქვეყანა ხედავს აქ რო შემოდის და გადის.

— ვითომ რა უშავს რა უთხრა? განა არ იციან, რომ ჩვენ ამას სიძუნწით არ ჩავდივართ? შენ რო ასე თვალზე აგიდღის ამ სტუმრების ბრაღია და ხიფათი აუცილებელია.

— მართალი ხარ; ხედავენ, ქვეყანა ხედავს, თორემ ვინ რა იცის მე გულში რა მიძევს? თქმაც მრცხვენია და უთქმელობაც მეშინია.

— რა ვუყოთ, დაგვემდუროს! უმჯობესია პირ და პირ უთხრა და მიზეზიც აუხსნა, დაარიგა ელენემ და ღუტუსთან ერთათ მეორე ოთახში გავიდა.

ოთახში მარტო კოდრატე დარჩა. ის პატარა ხანს ფანჯარასთან მიდგა, რომ საექვო კაცი არავინ ყოფილიყო სახლის მახლობლათ, და შემდეგ ღრმა ფიქრებით გატაცებული სეფარძელში ჩაეშვა. ის ფიქრობდა როგორ დაეხწია თავი ასეთი ვასაქირი მღვამარეობიდან.

N.

თხილისის სათავად-აზნაურო სპოლის რეორგანიზაციის გამო.

(სმა მოსწავლისა).

გაქვიანურებულ სჯა-ბაასის შემდეგ, როგორც იყო, დასრულდა თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლის ქართველ საზოგადოების კრება... საუბედუროთ ამდენ ხანს უმეტესობას ძლიერ კარგი შეხედულება ჰქონდა თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლაზე და ნაყლებათ იყო დაინტერესებული გავგო თუ რა ხდება იქ. მაგრამ განახლების სიომ ყოველ კუთხეში შეაშუქა და უსამართლობა გამოამყვანა. ფარდა აეხადა თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლასაც და საზოგადოებამ ნათლათ დაინახა იქ გამეფებული უსამართლობა... მიუხედავათ ამისა ქართველ საზოგადოების ერთმა ნაწილმა არაფრათ ჩაგდო ასეთი უსამართლობა, მან ხელი გაუწოდა უსამართლობების მომქმედ—თფ. სათავად-აზნაურო სკოლის „პედაგოგებს“ და მათთან ერთათ დაიწყო სჯა-ბაასი სკოლის რეორგანიზაციაზე. ვინ არ იცის, რომ რუსეთის არსებული წეს-

წყობილება დღეს თუ ხვალ უნდა დაინგრეს და დღევანდელ უსამართლობის მაგიერ სამართლიანობა დამყარდეს. ამისთვის ყოველი პატიოსანი ადამიანი ვალდებულია თავისი წვლილი შეიტანოს ამ განმანახლებელ მოძრაობაში. თფილისის სათავად აზნაურო სკოლის მასწავლებლები კი თავიდანვე წინ აღუდგენ ასეთ მოძრაობას და ცდილობდნენ მოსწავლეებშიც დაეხშოთ ყოველნაირი მოქმედება ამ მიზნისაკენ მიმართული. ჩემი აზრით, ამავე მიზნით მოიგონეს მათ „სკოლის რეორგანიცია“, ახლამათ შეეძლებათ ენკენისთვიდან მოსწავლეები სკოლაში მოიწვიონ და განაგრძონ „ნორმალური“ სწავლა. ამისთვის მოიწვიეს ქართველი საზოგადოება და შეუდგენ სიტყვების რახა-რუხს და მალ-მალად ფრაზების ფრქვევას. ნუ თუ მეტი მოსახზრება არა აქვთ თფ. სათავად-აზნაურო სკოლის მასწავლებლებს! ნუ თუ ფიქრობენ, მართლა ფიქრობენ იმისი, რომ მოსწავლე ახალგაზრდობა წათ შეგხანხლულ ორგანიზაციას დასჯერდება? ნუ თუ დარწმუნებულნი არიან უფალნი „პედაგოგნი“, რომ დღევანდელ მოსწავლეთა მოძრაობას მეტი შინაარსი არა აქვს და თავისი „რეორგანიზაციით“ უღებენ ბოლოს? მაგრამ დამერწმუნეთ, რომ მათგან ეს სრულიათ მოსალოდნელია.

მაგრამ კარგი, ვთქვათ დაიწყო სწავლა. რით უნდა ხელმძღვანელობდნენ თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლის მოსწავლენი, რომ ის მასწავლებლები რომელნიც ამდენ ხანს ერთიმეორეზე უფრო უსამართლოთ იქცეოდნენ, კვლავ არ განაგრძობენ ასეთ უსამართლობას! რა გრანტია აქვს მოსწავლეს, რომ სკოლის გამგე, ბ-ნი ჩიტაძე, უმიზეზოთ არ დაითხოვს და ქუჩაში არ ამოაყოფინებს თავს იმას, რომელიც მას თვალში არ მოეწონება! რით უნდა ხელმძღვანელობდნენ მოსწავლე, რომ ბ-ნი დ. გ. კარიქაშვილი, ი. გ. რატიშვილი და ხ. ჰ. ლლონტი კვლავ არ გალანძღავენ, არ შეურაცხყოფენ და მიწასთან არ გაასწორებენ ყოველ მოსწავლის პირადობას! *) ზოგიერთ მასწავლებლების ფიზიონომია კრებებზედაც გამოიმედუნდა და საზოგადოებამ ნათლათ დაინახა მათი ზნეობრივი ფიზიონომია. მაგალითათ გამოაშკარავდა ბ-ნი გოგიტაძის მეკრივობა. ძლიერ ძნელათ მოინახება ისეთი მოსწავლე, რომ მისი კრივი არ ეგემოს. კრივი იცოდა ბ-ნი გოგიტაძემ უფროს კლასებშიაც და მხოლოთ იმიტომ რომ მის ახსნილ გაყვითილს ვერ გამეორებდა მოსწავლე... ასეთი თავისი ჩვეულება ახლა სკოლიდან ცხოვრებაშიც გამოუტანია საზოგადოების საჩვენებლათ, მაგრამ რას იზამ, აქაც გამოჩნდნენ ისეთები, რომოვებამაც თვალეზი დახუჭეს და ფაქტს ხელი დააფარეს... აი ასეთი მნიშვნელობა ჰქონდა მოსწავლეებისათვის თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლის რეორგანიზაციას და კრებას. ის უფრო თავის შექცევა და წყლის ნაყვა იყო, ვინემ საქმის გაკეთება. საქმის მოყვარე და წინ დახედული მასწავლებელი კი დღეს წინ გაუძღვება მოსწავლეებს, შეგნებული მშობელი ხელს შეუწყობს მათ, მოსწავლე ახალგაზრდობა ძმურათ ხელს გაუწვდის მშრომელ ხალხს და მათთან ერთათ, ერთი დროშის ქვეშ, შეებრძოლება დღევანდელ უსამართლობას და იმედოც არის რომ ხანგრძლივ მონობიდან თავს იხსნის. და აი მხოლოთ მაშინ, ჩვენ მოსწავლეებს შეგვეძლება განვაგრძოთ სწავლა ახალი რუსეთის, ახალ სკოლაში.

ს. კანდელაკი.

*) ჩემი ფიქრით, თუმცა ვაკვრით, მაგრამ საბუთიანათ და საქმით დავახსნიათეთ ამას წინათ მე და ჩემმა ამხანაგმა თფ. სათავად-აზნაურო სკოლის მასწავლებლების მოქმედება. (მხ. „მოგ.“ № 17 და № 22).

დედაპაცი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა.

(კლარა ნეტქინსა).

თარგმანი რუსულიდან.

(დასასრული *).

ამ ნაირათ ჩვენ იმ დასკვნამდის მივედით, რომ ეხლანდელი ქალი ბავშვების კარგ აღმზრდელათ არ იყარგებს. ამიტომ სრულებითაც არ არის სამწუხარო, რომ თანამედროვე ცხოვრების პირობები ამ საქმეს, დედის ნაცვლათ, საზოგადოებას ავალდებენ.

არავითარი ლოდიკური საფუძველი არა გვაქვს, რომ ქალს, „დედობრივი მოვალეობის“ გამო, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება აუკრძალოთ, ანა და ეს მონაწილეობა შემოსასწავლოთ. საზოგადოება უნდა ცდილობდეს, რომ ბავშვს დედის მზრუნველობა არ აკლდეს, სანამ ეს საჭიროა, სანამ დედა შვილისათვის მართლა ბუნებრივ აღმზრდელს წარმოადგენს ე. ი. ძუძუ-მწოვრობის დროს.

შემდეგ, როდესაც ბავშვი ძუძუმწოვრობის ხანას გადაცულობდება, თვით საზოგადოებამ უნდა იკისროს ბავშვების აღზრდა, იმან უნდა გაუწიოს მათ დედობა.

ამით იმის თქმა კი არ გვიწევს, რომ ქალები სრულებით უნდა ჩამოვიდნენ ბავშვების აღზრდას საქმეს. პირობით, წინეთაც ვთქვით და ახლაც ვიმეორებთ, რომ მომავალში ამ მხრივ ქალები თვალსაჩინო როლს ითამაშებენ.

მაგრამ ყოველი ქალი, მარტო იმიტომ რომ ის დედა არის, ვერ შეძლებს ამ რთულ და ძნელ მოვალეობის შესრულებას. მხოლოდ ის ქალები გაუძღვებიან ღირსეულათ ამ საქმეს, რომელთაც შესწევთ თანდაყოლილი პედაგოგიური ნიჭი და რომელნიც მიიღებენ ვრცელ, საზოგადო და სპეციალურ განათლებას.

მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქალი თავისუფალ საზოგადოებაში, თავისუფლათ განვითარდება ყოველ მხრივ გაუსწორდება ცხოვრებას და ნაძვილ აღამიანათ გახდება, როდესაც ის კარგათ შეიგნებს რაში მდგომარეობს მისი უფლება და მოვალეობა, როდესაც ამაღლება და გიოტეს „პრომეტეოსავით“ თამამათ გადმოძახებს თავის ძველ დემონებს: „მე ვდგევარ აქ და მსგავსათ ჩემდა ხალხს ვაყალიბებ!“

აი მხოლოდ მაშინ შეგვიძლიან ვილაპარაკოთ ქალზე, როგორც მომავალი თაობის ღირსეულ აღმზრდელზე.

IV.

დასკვნა.

აი მოკლეთ ის, რაც ზემოთა ვთქვით. წარმოების პირობებმა ქალის ეკონომიური მდგომარეობა გაარევილიუციონერა, მან შეუძლებლათ გახადა, რომ ქალი ისევ ისე ოჯახში ყოფილიყო და შვილები ეზარდა.

იმავე პირობებმა მოსპო საშუალება ქალის მოქმედებისთვის ოჯახში და შექმნა ახალი ასპარეზი მისი მოქმედებისთვის საზოგადოებაში.

ქალი ეკონომიურათ მამა-კაცთაგან დამოუკიდებელი გახდა და თავისი, ახალი მდგომარეობის ძალით, მამა-კაცის სოციალურ და პოლიტიკურ მფარველობას სასიკვდილო განაჩენი გამოუტყდა.

მაგრამ მამა-კაცისგან განთავისუფლებული, ის კაპიტალისტის ქსელში დაიბლანდა და ოჯახის ყოფილი მონა ფაბრიკას დაემონა.

ქალთა ემანსიპაცია წარმოადგენს კითხვას ეკონომიურს, რომელიც მუშათა კითხვასთან მჭიდროთ არის დაკავშირებული.

* იხილეთ „მოგზ.“ № 27.

როგორც ქალთა კითხვა, ისე მუშათა კითხვაც გადაწყდება გარდაქმნილ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სადაც შრომის კაპიტალისგან დამოკიდებულება სამუდამოთ მოსპობილი იქნება.

ამ ნაირათ, სრულ ემანსიპაციას ქალი მხოლოთ ახალ, გარდაქმნილ საზოგადოებაში უნდა მოელოდეს.

ზოგიერთ შემთხვევაში ქალთა მოძრაობა ბურჟუაზიულ ნაწილში ცოტა რამე უფლებას და უპირატესობას მოიპოვებს, მაგრამ ქალთა კითხვას კი არასოდეს არ გადაჭრის.

კოლექტივისტური პარტია მიზნათ ისახავს ქალთა კითხვის გადაჭრას ორგანიზაციით და პოლიტიკო-ეკონომიურ პროპაგანდით; ფაბრიკებში და სახელოსნოებში მოამუშავე ქალთა შეგნება წინ წასწიოს ე. ი. იმოქმედოს იმათ შორის ვისი მდგომარეობაც ახალი წარმოების პირობების გამო ძირიანათ შეიცვალა.

ფაბრიკებში მოამუშავე ქალების ორგანიზაცია საჭიროა არა მარტო ქალთა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ, არამედ ის წარმოადგენს ფრიად მნიშვნელოვან ფაქტორს, რომელიც მუშათა კითხვას სწრაფათ წინ წასწევს და ერთის სიტყვით, თანადროულ საზოგადოებრივ დამოკიდებულებას უფრო ადრე გარდაქმნის.

წერილები რედაქციის მიმართ.

I.

არა თუ ისეთი წერილმანი უთანხმოება, როგორც მოხდა ჩემსა და „მოგზაურის“ ზოგიერთ თანამშრომელთა შორის, ზნობათ უფრო მეტიც მოხდება ხოლმე ერთი და იგივე რწმენის წარმომადგენელთა შორის, მაგრამ ეს ხელს არ უშლის საერთო საქმეს, საერთო მიზნის განხორციელებას. უბრალო უთანხმოებიდან რწმენა-შეზღუდულების სრულიათ გამოცვლამდე მეტათ შორს არის, — ეს უბრალო ჭეშმარიტებაა და ბევრს კი არა ცოდნია, არა ცოდნია მათ, ვინც დარწმუნებულია, რომ მე სრულებით გამოვიცვალე ჩემი წინანდელი მიმართულება და სხვა ბანაკში გადავედი. ცხოვრების რკვევაში, ხალხის კეთილდღეობის საშუალებათა ძებნაში შეიძლება ბევრჯერ არ დავეთანხმოთ ერთი მეორეს, მაგრამ ეს არაფის არ აძლევს საბუთს, რომ რომელიმე ჩვენგანს ღალატად დასწამოს. მთლი ჩემი სიმპატია მუშა ხალხისკენ იყო და დარჩება, რადგანაც მე მრწამს, რომ შეგნებული და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დროშის ქვეშ ვაერთიანებული მუშათა კლასი ერთათ ერთთ ძალაა, რომელსაც შეუძლია არსებული ცხოვრების შეცვლა და მის ნანგრევებზე იმ გვატი წყობლების დამყარება, რომ ხალხის უზრავლესობამ ქვეყნათ შესაძლებელი კეთილდღეობის მაქსიმუმი მოიპოვოს.*

ი. გომართელი.

II

უმორჩილესათა გთხოვთ თქვენს პატივცემულ გაზეთში მცირე ადგილი დაუთმოთ ამ ჩვენს საერთო წერილს. წერილი ჩვენი შეეხება იმეტი წოდებულ „თავდაზნაურთა მილიციას“, რომლის სახიზნარი საქციელი არა ერთხელ და ორჯერ გამოუჩინია ქართულ გაზეთების ფურცლებზე. დღეს ჩვენ, ქვემოთ ამისა ხელის მომწერნი ქ. თფილისის მკვიდრნი და დროებით მცხოვრებნი, ზიზღს ვუტახდებთ მათ საქციელს.

* ჩვენც ვეთანხმებით ბ. გომართელს, რომ ზოგიერთ კითხვაში უთანხმოება შესაძლებელია და იგი არ ნიშნავს, რასაკვირველია, პოლიტიკის გამოცვლას, თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მარტო მიზნის რწმუნება არ ემარა. საჭიროა მიზნის მისაღწევი საშუალება ერთნაირი გეგმოდეს გამოარკვეული და მართლა წერილმანებში უთანხმოების ჩამოვარდნა საყურადღებოც არ იქნება. მეტს არას ვამბობთ ამ ემბო ჩვენ შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოების შესახებ, მხოლოთ კვლავ ვუთრევეთ ბ. გომართელს, ვურჩევთ ამხანაგურათ, თუ კი მას იმ დიად მიზნის სამსახური უნდა, რომელსაც აღნიშნავს თვის ამ პაწია წერილში, ერთდღს მოლიპულ გზაზე სიარულს, და თავისი სამწერლო მოღვაწეობის კონტრალოლი მიანდოს იმავე ამხანაგებს, რომელთა გვერდით დღემო მას უნდა. წინანდლმდე შემთხვევაში „წერილმანებიდან“ უთანხმოება „სხვილმანებზე“ გადავა, რის ნიშნებსაც გვაძლევს 29 ივლისის „იერიის № და რუსული ანდაზა დავგრჩება ხელში — „Чѣмъ дальше въ лѣсъ, тѣмъ больше дровъ“.

რედ.

